Drošība internetā



Rokasgrāmata skolotājiem

Rīgā, 2010

© Šīs rokasgrāmatas autortiesību īpašnieks ir Latvijas Interneta asociācijas Drošāka interneta centrs „Net-Safe Latvia". Rokasgrāmatu drīkst kopēt un lejupielādēt personiskām vajadzībām, tās pārpublicēšanas gadījumā atsauce uz autortiesību īpašnieku obligāta.

Satura rādītājs

Priekšvārds 4
Ievads 5
Par Net-Safe Latvia drošāka interneta centru 7
Kas ir internets? 8
Tīmekļa etiķete 9
UZDEVUMS: Savieno emocijzīmes 10
Sociālie tīkli 11
UZDEVUMS. Privātās informācijas izpaušana sociālajos tīklos 13
Informācijas ievietošana internetā 14
UZDEVUMS. Identitātes parāde 16
UZDEVUMS. Padomā, pirms ievieto internetā! 18
Internetā atrodamā informācija 19
UZDEVUMS. Informācijas meklēšana 19
Čatošana (tērzēšana) internetā 20
Tiešās saziņas programmas (Skype, MSN, ICQ u.c.) 23
Emocionāla pazemošana internetā 24
UZDEVUMS. Kiberterorizēšana "KAS? KĀDĒĻ? KO DARĪT?" 26
UZDEVUMS. Kiberterorizēšana "Visi tevi ienīst!" 26
Personas dati un to aizsardzība 27
Atkarība no datora un interneta lietošanas 30
Failu apmaiņa 32
Datora aizsardzība 35
Aizsardzība pret vīrusiem 35
Ugunsmūris 36
Nelikumīgas darbības un saturs internetā 38
Atbildība par pārkāpumiem interneta vidē 40
Vardarbīgu materiālu izplatīšana 40
Iepirkšanās interneta veikalos 40
Surogātpasta vēstuļu (SPAM) sūtīšana ar reklāmas paziņojumiem 41
Draudēšana, emocionāla pazemošana un vardarbība 41
Goda aizskaršana, neslavas celšana 41
Naida kurināšana un diskriminācija internetā 42
Naidīgi izteikumi pret valsts valodu, simboliem, zaimošana 42
Valsts noslēpuma izpaušana, publicēšana intenetā 43
Pornogrāfisku materiālu pieejamība internetā 43
Pavešana netiklībā, pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās 44

Pornogrāfiju saturošu, bērnu seksuālu izmantošanu saturošu materiālu aprite 44
Prostitūcijas pakalpojumu reklāmas pieejamība internetā 44
Aicinājumi izdarīt likumpārkāpumus 45
Informācijas publicēšana internetā 45
Ar autortiesībām aizsargātu materiālu publicēšana un izplatīšana 46
Izlozes un azartspēles internetā 47
Fiziskās personas datu nesankcionēta izmantošana 47
Fizisko personu datu aizsardzības likums 48
Krāpšanās (finansu) internetā 48
Mājas lapu, datu bāžu uzlaušana 49
Informācija vecākiem 50
Kas ir interneta satura filtrs? 51
Vecāku kontroles programma 56
Programma: Laika ierobežošana 56
Citi kontroles veidi 57
VIDEO 58
Latviešu valodā 58
Angļu valodā 59
Citās valodās 59
NODERĪGI RESURSI 60
Mācībām 60
Izklaidei 60
UZDEVUMI UN DARBA LAPAS 62
DISKUSIJA: Internets – draugs vai ienaidnieks? 62
SITUĀCIJU SPĒLE: Kā TU rīkosies? 62
DARBA LAPA: Kā padarīt darbošanos sociālajos tīklos drošāku? 64
ATBILŽU LAPA: Kā padarīt darbošanos sociālajos tīklos drošāku? 65
VIKTORĪNA: Pārbaudi savas zināšanas! 66
VIKTORĪNAS pareizās atbildes 69
UZDEVUMS: Ieraksti trūkstošos vārdus 70
Uzdevuma: Ieraksti trūkstošos vārdus pareizās atbildes 71
UZDEVUMS: Savelc terminus un skaidrojumus 72
TESTS zināšanu pārbaudei 73
Testa pareizās atbildes 78
UZDEVUMS: atrodi vārdus 79
Burtu režģa atminējums 80

Priekšvārds

Mēs dzīvojam laikā, kad moderno tehnoloģiju attīstības ietekmē mūsu bērnu dzīve mainās vēja ātrumā. Viņiem ir grūti iedomāties kā tas ir, kad nebija datoru un mobilo telefonu, kad nevarēja internetā pāris minūšu laikā atrast visu informāciju par savu mīļāko dziedātāju un noskatīties jaunāko dziesmu video klipus, kad nevarēja sazināties ātri un vienkārši ar draugiem un ģimeni, kas atrodas ārpus Latvijas, un ar vienu klikšķi nosūtīt viņiem savu fotogrāfiju. Tāpat arī bērni ar neticību klausās, kad stāstām, ka, gatavojot skolā uzdotos mājas darbus, mums bija jāsēž stundām ilgi, šķirstot dažādus drukātos materiālus un meklējot nepieciešamo informāciju mācībām. Šodien meklēt informāciju, sazināties ar apkārtējiem, iepirkties, noklausīties jaunākās dziesmas ir kļuvis daudz vienkāršāk un ātrāk. Atliek tikai piesēsties pie datora ar interneta pieslēgumu un šķiet, ka visa pasaule ir pēkšņi kļuvusi aptverama un ka nekas nav neiespējams.

Tomēr līdz ar daudz dažādām priekšrocībām, ko mums sniedz modernās tehnoloģijas, tāpat kā reālajā dzīvē, arī internetā pastāv dažādi riski, par kuriem ir jābūt informētiem, lai interneta lietošana būtu patīkama un vienkārša. Daudzi jaunieši uztver internetā atrodamo informāciju tāpat kā grāmatās publicēto informāciju – viņi tic visam, kas tur rakstīts. Bērniem ir jāmāca būt kritiskiem arī pret internetā atrodamo informāciju un jāattīsta analizēšanas spējas, lai darbošanās interneta vidē būtu viņiem patīkama. E-pasti, tērzēšana tiešsaistē (*čatošana*), īsziņu sūtīšana, socializēšanās izklaides interneta vietnēs ir tikai dažas no iespējām, kas ļauj bērniem iekļauties un piedalīties sabiedriskās aktivitātēs. Tomēr nenoliedzams ir fakts, ka interneta sniegtā anonimitāte, kā arī tūlītēja un attālināta ziņojumu apmaiņa, ir atnesušas līdzi arī jaunus izaicinājumus cīņā par bērnu tiesību aizsardzību tādās jomās kā personas datu izmantošanas pārkāpumi, emocionālā pazemošana un seksuāla uzmākšanās internetā, nosliece uz pašnāvību utt.

Šī rokasgrāmata skolotājiem sniegs informāciju par riskiem, ar kuriem varam sastapties, lietojot internetu, situāciju analīzes piemēri ļaus izprast risku būtību, kā arī padomi, ko darīt, lai internets būtu drošāks bērniem, ļaus skolotājiem savās stundās iemācīt bērniem būt atbildīgiem un gudriem interneta lietotājiem.

Maija Katkovska

Net-Safe Latvia Drošāka interneta centra vadītāja

Ievads

Nepieciešamību pēc rokasgrāmatas skolotājiem „Drošība internetā" iezīmē arī 2010. gada *Net-Safe Latvia* veiktā pētījuma[1] rezultāti:

- 30% bērnu (vecumā no 7-13 gadiem) un 30% jauniešu (vecumā no 14 - 18 gadiem) atzīmēja, ka skola ir tā vieta, kur galvenokārt viņi piekļūst internetam; mājās internetu izmanto 79% bērni un 90% jaunieši;
- 42% bērnu un 47% jauniešu uzskata, ka interneta izmantošana nevar izraisīt nekādus apdraudējumus;
- 60% bērnu un 78% jauniešu ir izveidojuši savus foto un video albumus internetā;
- vairāk kā 40% bērnu un jauniešu ir saskārušies internetā ar pornogrāfiska satura materiāli, kas pieejami bez brīdinājuma;
- 22% bērnu un 31% jauniešu norāda, ka, izmantojot internetu, ir saskārušies ar emocionālu pazemošanu;
- 10% bērnu un 19% jauniešu ir saņēmuši internetā seksuāla rakstura piedāvājumus no pieaugušajiem;
- 62% bērnu un 37% jauniešu atzina, ka viņi būtu ieinteresēti uzzināt kaut ko vairāk par jautājumiem saistībā ar drošu interneta lietošanu;
- 51% bērnu un 37% jauniešu atzīmēja, ka gribētu, lai par drošu interneta lietošanu viņiem stāstītu skolā skolotāji vai klases audzinātāji;
- 79% skolotāju uzskata, ka ir nepieciešams izglītot bērnus par drošāku interneta lietošanu.

Šī rokasgrāmata ir veidota, lai palīdzētu skolotājiem izprast risku būtību, ar kuriem bērni var saskarties internetā, un veicinātu diskusijas par bērnu pieredzi un ieradumiem, lietojot internetu. Dažādu problēmu gadījumā palīdzēt skolēniem rast risinājumu un mācīt bērniem, kā reaģēt uz dažādiem pārkāpumiem un kur vērsties pēc palīdzības. Tāpat arī veicināt izpratni par atbildību, izmantojot internetu.

Rokasgrāmatā arī ir izvietota informācija „Vērst skolēnu uzmanību!", kurā ir dažādi padomi skolēniem. Aiz tēmu informatīvās daļas ir pievienoti uzdevumi, kurus skolotājs klasē var dot skolēniem izpildīt, lai pārbaudītu, vai viņi ir izpratuši tēmu pareizi.

Skolotāji, izmantojot savu profesionālo pieredzi, var paši izlemt par to, kāda veida informāciju sniegt un kurām skolēnu klašu grupām. Tēma „Drošība internetā" ir iekļauta dažādu vispārējās izglītības mācību priekšmetu standartos, piemēram, Sociālās zinības, Informātika, Ētika, kā arī klašu audzinātāju stundās. Arī skolu psihologi un sociālie pedagogi var šo informāciju izmantot savā darbā.

Papildu informāciju par drošību internetā atradīsiet:

- *Net-Safe Latvia* drošāka interneta centra mājas lapā www.drossinternets.lv (informācija pieejama latviešu, krievu un angļu valodā);
- *Microsoft Latvia* izveidotajā mājas lapā: www.draudzigsinternets.lv (informācija pieejama latviešu valodā);
- Apgāda Zvaigzne ABC 2009. gadā izdotajā grāmatā „Drošība internetā. Praktiski ieteikumi un noderīgi padomi";

[1] Pētījums tika veikts 2010. gada maijā un jūnijā, kopējais respondentu skaits 2017, no kuriem 495 bērni vecumā līdz 13 gadiem, 1272 jaunieši vecumā no 14 – 18 gadiem, 148 skolotāji un 102 vecāki. Pētījums tiešsaistē pieejams: http://drossinternets.lv/page/254

- Eiropas *Insafe* tīkla mājas lapā www.saferinternet.org (informācija pieejama angļu valodā par visu Eiropas interneta drošības projektu aktivitātēm).
- Par terminoloģijas lietojumu skatīt www.drossinternets.lv mājas lapu un apgāda Zvaigzne ABC 2009. gadā izdoto grāmatu „Drošība internetā. Praktiski ieteikumi un noderīgi padomi".

Par Net-Safe Latvia drošāka interneta centru

Centra darbības mērķis – informēt sabiedrību, īpaši bērnus, jauniešus, skolotājus un vecākus par drošību un dažādiem draudiem internetā - naida kurināšanu, rasismu, bērnu pornogrāfiju un pedofiliju, kiberterorizēšanu, personas privātās informācijas (identitātes) zagšanu un datu ļaunprātīgu izmantošanu, vīrusiem utt., kā arī nodrošināt iespēju elektroniski www.drossinternets.lv mājas lapā un pa uzticības tālruni 116111 ziņot par atklātajiem pārkāpumiem internetā.

Galvenās aktivitātes

- Informatīvu un izglītojošu materiālu izstrāde skolotājiem, vecākiem un bērniem
- Semināru, diskusiju, konkursu, informatīvo kampaņu organizēšana
- Nodrošināt iespēju projekta mājas lapā www.drossinternets.lv ziņot par pārkāpumiem internetā.
- Nodrošināt iespēju ziņot par pārkāpumiem internetā uzticības tālrunim 116111
- Televīzijas raidījumu ciklu izstrāde
- Dalība kā interneta drošības ekspertiem dažādās konferencēs, semināros u.c. pasākumos
- Skolotāju (un vecāku) apmācība par interneta drošību
- Vietējā mēroga slavenību iesaistīšana aktivitātēs
- Dalība starptautiskajā ikgadējā Vispasaules Drošāka interneta dienā
- Dalība starptautiskajos *Insafe* un *Inhope* tīklos
- Pētījuma veikšana

Vērst skolēnu uzmanību!

Aicinām zvanīt uz bērnu un jauniešu uzticības tālruni 116111 gadījumos, ja esat saskārušies ar vardarbīgiem un kaitīgiem materiāliem internetā, kā arī ja esat pazemots internetā. Vairāk informāciju meklējiet www.drossinternets.lv mājas lapā.

Ja vēlaties uzdot jautājumus, rakstiet uz info@drossinternets.lv

Centra darbību nodrošina Latvijas Interneta asociācija un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija ar Eiropas Kopienas programmas *Safer Internet* atbalstu.

Centrs ir Starptautisko *Insafe* (vairāk www.saferinternet.org) un *Inhope* (vairāk www.inhope.org) tīklu nacionālais pārstāvis Latvijā.

Līdzfinansē ES *Safer Internet* programma

Kas ir internets?

Internets ir visiem pieejams vispasaules savstarpēji saslēgtu datortīklu kopums, kas nodrošina piekļuvi dažāda veida informācijai un pakalpojumiem, kas izvietoti uz kāda no tīklam pieslēgtiem datoriem. Internets nodrošina, piemēram, dažādu portālu, e-pasta un tērzētavu darbību.

Internets nozīmē starp-tīklu komunikāciju, kad tīklā ir saslēgti vismaz divi un vairāk datori. Internets ir tīklu tīkls, kas savā starpā savieno un ļauj sazināties dažādiem lielāka mēroga reģionāliem, akadēmiskiem vai valsts mēroga tīkliem, kas ir savienoti ar mazākiem, vietējiem tīkliem (piem. universitāšu iekšējiem tīkliem).

Kaut arī Interneta tīkls ir radies kā militāra tehnoloģija – komunikāciju tīkls aukstā kara gadījumam, tas tomēr izkļuva ārpus zinātniskajām laboratorijām un iekaroja milzīgu sabiedrības ievērību.

Latvijā internets ienāca 1990. gada augustā, kad darbu uzsāka Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas Institūta e-pasta serviss. 2010. gadā interneta lietotāju skaits sasniedz 61% no visu Latvijas iedzīvotāju kopskaita, un ir sagaidāms, ka nākotnē internetu izmantos arvien vairāk cilvēku.

WWW jeb globālais tīmeklis ir tīmekļa vietņu (mājas lapu) tīkls, un tas ir tikai daļa no interneta. Tīmekļa vietnes adreses iespējams atpazīt un iedalīt pēc saīsinājuma, kas atrodas pēc lapas nosaukuma, piemēram:

- **com** *(company)* – komercdarbība
- **edu** *(education)* – izglītības vai zinātniskas iestādes lapa
- **org** *(organization)* – organizācija
- **gov** *(government)* – valdības struktūras lapa
- **ee** – Igaunija
- **lt** – Lietuva
- **lv** – Latvija

Vairāk par interneta attīstību pasaulē (angļu valodā):
http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Internet

Tīmekļa etiķete

Tīmekļa etiķete ir neoficiāli noteikumi, kā uzvesties internetā. Tāpat kā ikdienas dzīvē, arī saskarsmei interneta vidē pastāv uzvedības noteikumi: satiekoties sasveicināties, uzkāpjot kādam uz kājas – atvainoties, sabiedriskajā transportā palaist apsēsties vecākus cilvēkus utt. Arī interneta vidē ir jāievēro nerakstīti noteikumi, kas šo vidi visiem interneta izmantotājiem padara patīkamu un draudzīgu.

Pamata padomi tīmekļa ētikā:

- Nedari zināmu savu vārdu un adresi nepazīstamiem cilvēkiem.
- Internetā izmantot segvārdu vai izlikties par kādu citu nav nekas nosodāms, kamēr tas tiek darīts bez ļauna nolūka.
- Nesaki to, ko nedomā nopietni, jo tavs sarunu biedrs var tevi nesaprast, un var rasties nepatīkams pārpratums.
- Neizsaki rasistiskas piezīmes, jo tas ir pretlikumīgi.
- Neapcel citus izskata dēļ, jo tas var ļoti sāpināt.
- Nebiedē un nediskriminē citus – arī ne joka pēc.
- Nedraudi citiem, arī ne joka pēc. Nav nemaz tik vienkārši saprast, vai tas bijis domāts nopietni vai pa jokam.
- Neatstum citus bez pamatota iemesla.
- Atceries, ka viss, ko tu publicē forumos vai publiskajās tiešsaistes sarunās, piemēram, tērzētavā, ir pieejams izlasīšanai ikvienam! Tu nevari zināt, tieši kurš cilvēks to izlasīs un vai tas netiks nokopēts un izplatīts tālāk.
- Gadījumā, ja tu publicē ziņojumu, kas satur reklāmu, vai arī nosūti šādu ziņojumu pa e-pastu, skaidri norādi patieso ziņojuma mērķi vēstules temata lauciņā. Tādējādi cilvēki, kuri nevēlas lasīt šāda satura sūtījumus, varēs droši tos izdzēst.
- Lai ziņojumi nekļūtu pārāk gari, izmanto vispārpieņemtos saīsinājumus.

Vērst skolēnu uzmanību!

Padomā labi, pirms sūti e-pastu vai īsziņu - kad saņēmējs to būs izlasījis, izdzēst rakstīto tu vairs nevarēsi!

Lai ziņojumam piešķirtu humoristisku noskaņu, vai padarītu to personīgāku, vari izmantot „smaidiņus" jeb emocijzīmes – no klaviatūras simboliem veidoti savienojumi, kas apzīmē dažādas sejas izteiksmes.

Dažas populārākās emocijzīmes un to nozīme:

:-)	Esmu priecīgs	**:-o**	Esmu pārsteigts	**:-/**	Esmu neapmierināts
:-))	Esmu ļoti priecīgs	**:-D**	Smejos	**:-***	Dodu buču
:-(	Esmu bēdīgs	**:-@**	Kliedzu	**:-x**	Es klusēju
:-((	Esmu ļoti bēdīgs	**;-)**	Miedzu ar aci	**:'-(**	Es raudu
>:-(	Esmu dusmīgs	**:-I**	Esmu vienaldzīgs	**:-e**	Esmu vīlies

/Pēc Drošība internetā. Praktiski ieteikumi un noderīgi padomi. - Rīga: Zvaigzne ABC, 2009;/

UZDEVUMS: Savieno emocijzīmes

Savelc katru emocijzīmi ar pareizo skaidrojumu!

:-)	Smejos
:-(	Miedzu ar aci
>:-(	Esmu vienaldzīgs
:-@	Esmu pārsteigts
:-D	Esmu bēdīgs
;-)	Esmu dusmīgs
:-I	Kliedzu
:-o	Esmu priecīgs
:-/	Dodu buču
:'-(	Es klusēju
:-x	Esmu vīlies
:-e	Es raudu
:-*	Esmu neapmierināts

Sociālie tīkli

Sociālie tīkli ir tīmekļa vietnes, kur, reģistrējoties un izveidojot savu individuālo profilu, ir iespējams kontaktēties un sazināties ar citiem cilvēkiem (draugiem, radiem, skolas biedriem, paziņām). Saziņa tīklā notiek dažādos veidos: var paust savu viedokli dienasgrāmatās un forumos, var veidot interešu grupas, apmainīties fotogrāfijām, augšupielādēt audio un video failus, sūtīt vēstules u.c.

Latvijā zināmākie sociālie tīkli ir Draugiem.lv, Face.lv, Orb.lv, One.lv. Šīs tīmekļa vietnes kļūst arvien populārākas cilvēkiem visās vecuma grupās.

Droša interneta profila veidošanas ieteikumi

- Pirms reģistrējaties kādā portālā, pavaicājiet sev, kāpēc es vēlos to darīt. Uzziniet vairāk par portālā aktuālajiem tematiem! Cilvēku intereses un uzvedība var būt dažāda, tāpēc dažos portālos, iespējams, nebūtu jāreģistrējas;
- Pirms pievienojat savu profilu portālam, iepazīstieties ar tā noteikumiem;
- Esiet uzmanīgi, veidojot savu profilu, jo anonīmāks tas būs, jo tas būs mazāk interesants cilvēkiem ar nelāgiem nodomiem. Atcerieties, ka nav jābūt sevišķi gudram, lai no virspusējiem faktiem varētu izsecināt personu, kas ir izveidojis konkrēto profilu;
- Jebkura cilvēka profils sociālajā tīklā ir publiski pieejams. Tāpēc, ja nevēlaties, lai ikviens zina, ko darāt pēc skolas, kur dzīvojat vai kāds ir jūsu mobilā telefona numurs, padomājiet, vai to vajadzētu rakstīt profilā;
- Padomājiet, vai vēlaties likt savu foto profilā. Tas var mudināt kādu nelabvēli uzsākt sarunu;
- Padomājiet, vai vēlaties portālā ievietot personīga satura foto vai faktus, kas aizskartu jūsu vecākus un draugus. Padomājiet, vai jūsu ģimene un draugi vēlētos, lai personīga satura informācija par viņiem nonāktu pie nezināmiem ļaudīm. Pajautājiet viņiem, pirms izlemjat ko publicēt;
- Nestāstiet, ka esat vecāks vai jaunāks nekā patiesībā. Tas var maldināt citus sarunu biedrus. Turklāt, atklājot jūsu melus, administrators profilu var izdzēst no portāla.

Drošas paroles veidošana

Jūsu parole internetā: sociālajos tīklos, e-pastā, internetbankā u.tml. ir kā atslēga jūsu mājas durvīm, tāpēc izvēlieties to ļoti rūpīgi, sekojiet šiem 7 pamata soļiem un jūsu parole būs droša:

- neviens to nezina;
- unikāla un neatkārtojama;
- kas tāds, ko jūs neaizmirsīsiet;
- vismaz 8 zīmes, kas satur simbolus un ciparus;
- atjaunota ik pēc 3 mēnešiem;
- netiek lietota, lai reģistrētos citur;
- nav pierakstīta blociņā, telefonā u.tml.

Vērst skolēnu uzmanību!

Atceries, ja vēlies iziet no sava e-pasta vai profila sociālajā tīklā, jāspiež „iziet", nevis jāaizver pārlūkprogrammas logs ar „X". Ja būsi izgājuši no pārlūkprogrammas, spiežot „X", tad nākamajam interneta lietotājam, kurš gribēs atvērt to pašu sociālo portālu vai e-pasta programmu, automātiski tiks atvērts iepriekšējā lietotāja profils vai e-pasts. Esi uzmanīgs – sargā savu personīgo informāciju!

Sociālo tīklu veidi

Pasaulē un arī Latvijā ir pieejami vairāki simti dažādu sociālo tīklu veidi, un to skaitam ir tendence palielināties. Visus sociālos tīklus var iedalīt četrās lielās kategorijās:

- atvērtie sociālie tīkli - tādi kā Myspace, kur katrs var reģistrēties, komentēt jebkura lietotāja profilā, piedalīties gandrīz visās aktivitātēs, kā arī visa informācija ir publiski pieejama (neskaitot personisko saraksti un dažus izņēmumus),
- slēgtie sociālie tīkli - tādi kā Facebook (daļēji), kurā kāda lietotāja profilā vai pie bildēm komentāru atstāt var tikai tie, kurus jūs esat apstiprinājuši kā draugus; vai arī tādi kā Draugiem, kur gandrīz nekāda informācija nav pieejama nereģistrētajiem lietotājiem,
- mikro-blogveidīgie sociālie tīkli – tādi kā Twitter, kurā komentāru savā profilā var ierakstīt tikai pats bloga izveidotājs,
- servisi ar sociālo tīklu funkcionalitāti - tādi kā flickr.com, digg.com, u.tml. Visi reģistrētie lietotāji var viens otram nosūtīt ziņojumus, ļaut vai liegt kādai lietotāju grupai komentēt bildes vai citas aktivitātes, bet tas nav galvenais šī servisa pakalpojums, pretēji divām pirmajām kategorijām, kurām pārējie visi ir kā papildus pakalpojumi un iespējas (bilžu publicēšana, blogošana, utt).

/Sociālie tīkli (social networks) Latvijā un pasaulē. Pirmā daļa. Pieejams: http://arturs.jaffa.lv/

Dažādi viedokļi par sociālajiem tīkliem

- Trīspadsmit lietas, kas patīk sociālajos tīklos: http://krizdabz.lv/2008/03/10/13-lietas-kas-mani-patik-socialajos-tiklos/
- Trīspadsmit lietas, kas kaitina sociālajos tīklos: http://rodzhers.com/2008/03/08/13-socialo-tiklu-ipatnibas/

UZDEVUMS. Privātās informācijas izpaušana sociālajos tīklos

Šis uzdevums ir paredzēts, lai skolēni, veidojot savu profilu sociālajos tīklos, apzinātos, cik personisku informāciju par sevi ir droši ievietot internetā un ko labāk neatklāt citiem.

Izstāstiet skolēniem, ka, veidojot profilu sociālajos tīklos, bieži ir jāaizpilda anketa un jāievada par sevi dažāda, arī personiska informācija.

A. Jānis aizpildīja internetā anketu un ievietoja šādu informāciju par sevi:

Tavs vārds, uzvārds:	Jānis Punktiņš
Tavs telefona numurs:	23406718
Skola, kurā tu mācies:	Rīgas Valsts 1.ģimnāzija
Tavs vecums:	14
Tava e-pasta adrese:	janis.punktins@inbox.lv
Matu krāsa:	brūna
Valsts, kurā tu dzīvo:	Latvija
Dzīvesvietas adrese:	Skolas iela 162a - 64, Rīga
Tavu vecāku nodarbošanās:	Tētis ir jurists, mamma - skolotāja

Pārrunājiet ar skolēniem, ko no dotās informācijas Jānim nevajadzēja ievietot internetā? Kāpēc?

B. Pārrunājiet ar skolēniem, ko no zemāk minētās informācijas viņiem nevajadzētu izpaust/ ievietot internetā/ un ko var droši rakstīt:

Informācija	Nav jāievieto internetā	Var ievietot internetā
Vārds, uzvārds		
Segvārds		
Telefona numurs		
Skola		
Vecums		
E-pasta adrese		
Hobijs		
Matu krāsa		
Fotogrāfija		
Valsts, kurā dzīvo		
Dzīvesvietas adrese		
Vecāku nodarbošanās		
Vecāku darba vieta		
Sociālā tīkla profila parole		

C. Izveidojiet divus sociālo tīklu profilu paraugus – vienu drošu, bet otru - nedrošu:

Informācija	Drošs profils	Nedrošs profils
Vārds, uzvārds		
Lietotājvārds		
E-pasta adrese		
Kur tu dzīvo		
Kur tu mācies		
Dzimšanas dati		
Telefona numurs		

Informācijas ievietošana internetā

Ievietojot internetā jebkuru informāciju par sevi, noteikti jāatceras par to, ka cilvēks nezina, kas ir viņa draugu draugi un kā viņi varētu rīkoties, ieguvuši tālruņa numuru, fotogrāfiju vai mājas adresi. Tiklīdz kāds ievieto šo informāciju internetā, tā kļūst pieejama katram. Iespējams, vairs nelīdzēs arī fotogrāfijas vai tālruņa numura izņemšana no profila pēc kāda laika, jo cilvēks nevarēs zināt, cik citu cilvēku šo fotogrāfiju vai tālruņa numuru jau saglabājuši savā datorā vai pārsūtījuši kādam citam savam paziņam.

Tāpat arī nevajag būt lētticīgiem attiecībā uz saņemto un sūtīto informāciju e-pastā – pirms atbildēt uz nepazīstamu sūtītāju vēstulēm, jāpārliecinās, vai tajās sniegtā informācija ir patiesa, vai tiešām ir mainījies bankas konta numurs, vai ir iegūts laimests loterijā u.tml. Ja cilvēks pats nav reģistrējis savu dalību loterijā, tad nav nekādu iespēju laimēt lielas naudas summas, kā tas parasti tiek solīts viltus paziņojumos, kas tiek sūtīti e-pastā par it kā iegūtu laimestu.

Vērst skolēnu uzmanību!

Atcerieties! Novērtējiet, ar kādiem cilvēkiem jūs tērzējat (*čatojat*), cik privātu informāciju un uzskatus jūs izplatāt internetā, kā arī, cik cilvēku to ieraudzīs un izlasīs.

Informācijas pieejamība

Varbūt jums nešķiet slikta doma informēt visus, ko jūs ar draugu vai draudzeni darījāt pagājušajā vakarā, vai arī pastāstīt par strīdu ar labāko draugu, taču ir ļoti svarīgi atcerēties: informācija, ko jūs ievietojat internetā, var kļūt publiski pieejama visiem. Lielu daļu informācijas jūs ievietojat internetā, atrodoties savās mājās, un ir ļoti viegli aizmirst par to, ka internets ir publiska telpa (tāpat kā stacija, iela, klubs utt.). Pirms tajā ievietojat kādu informāciju, pajautājiet sev – vai es gribētu, lai konkrēto informāciju redz mana mamma, tētis, draugs, skolotāja vai, piemēram, jebkurš svešinieks vai garāmgājējs? Ja atbilde ir „nē", nelieciet to internetā! Arī tad, ja informācijas ir pavisam maz, par jums var izsecināt daudz ko – pilsētu, kurā dzīvojat, skolu, kurā mācāties, kad neesat mājās u.tml.

Vērst skolēnu uzmanību!

Atcerieties! Informāciju, ko jūs ievietojat internetā, var redzēt ikviens, tāpēc, ja neesat ar mieru to izdrukātā veidā novietot publiskā vietā pilsētas centrā, arī savā profilā nelieciet!

Fotogrāfiju ievietošana internetā

Padomājiet, vai ir prātīgi kādā vietnē internetā ievietot savu fotogrāfiju. Atcerieties, ka jebkurš interneta lietotājs var jūsu fotogrāfiju pārkopēt, pārveidot, arī izķēmot un ievietot vēl vairākās citās interneta vietnēs. Tāpat arī neievietojiet internetā citu cilvēku fotogrāfijas un informāciju par tiem. Noskaidrojiet, vai jūsu ģimenes locekļi un draugi vēlētos, lai viņu personisko informāciju uzzinātu nepazīstami ļaudis. Kā jūs justos, ja jūsu draugs publiskā, visiem pieejamā portālā ievietotu fotogrāfiju, kuru jūs ļoti nevēlaties nevienam rādīt?

Vērst skolēnu uzmanību!

Rūpīgi apdomā, kādu fotogrāfiju tu ievieto internetā. Vai tu būtu ar mieru fotogrāfiju, ko gatavojies ievietot internetā, izdrukāt un uzlikt pie skolas ziņojumu dēļa publiskai apskatei? Apdomā, vai tu būtu priecīgs, ka tavu fotogrāfiju redzētu tava mamma, skolotāja vai kaimiņš? Vai tu būtu priecīgs, ka fotogrāfija būtu pieejama internetā pēc 1, 3 vai 5 gadiem? Ja atbilde kaut uz vienu jautājumu ir „nē" – šādu informāciju labāk internetā neievietot!

Vērst skolēnu uzmanību!

Atcerieties! Bieži darba devēji, saņemot potenciālo darbinieku CV, pirms aicināšanas uz darba pārrunām mēdz ievadīt viņa vārdu un uzvārdu interneta meklētājos, lai pārliecinātos, kāda veida fotogrāfijas, informāciju un komentārus šis cilvēks ir ievietojis internetā.

Informācija pārdomām!

Kāda meitene sociālajā portālā myspace.com savā profilā ievietoja informāciju par to, ka viņa piektdienas vakarā organizē „tusiņu", jo vecāku nebūs mājās. Viņa bija pievienojusi klāt arī savu mājas adresi. Uzaicinājums bija paredzēts lasīšanai tikai tuvākajiem 30 draugiem. Kāds no draugiem šo uzaicinājumu bija ievietojis kā reklāmu kādā citā portālā ar aicinājumu "Braucam visi uz „tusiņu". Ēdieni un dzērieni bez maksas!" un pievienojis mājas adresi. Rezultātā gaidīto 30 draugu vietā meitenes mājā ieradās vairāk kā 200 nepazīstamu jauniešu, kuri izdemolēja māju un meitenes ģimenei radīja 20 000 latu lielus zaudējumus.

UZDEVUMS. Identitātes parāde

Katram skolēnam tiek izdalīta lapa - Mana identitāte. Viņiem jāturpina iesāktie teikumi.

Pēc darba pabeigšanas skolotājs jautā, vai skolēni būtu ar mieru, ka šo informāciju, ko viņi katrs par sevi ir uzrakstījuši, skolotājs visu apskatei pieliktu klasē pie tāfeles? Vai pieliktu skolā pie ziņojumu dēļa? Vai lielveikalā pie ziņojumu dēļa?

Pārrunājiet ar skolēniem par iemesliem, kādēļ nevajadzētu katra skolēna rakstīto informāciju novietot visās iepriekš minētajās publiskajās vietās. Vai skolēni vēlētos, ka šī informācija tiek ievietota skolas mājas lapā?

Pajautājiet, cik daudzi no viņiem šāda veida informāciju par sevi ir ievietojuši kādā no sociālajiem portāliem, piemēram, draugiem.lv, one.lv, inbox.lv, face.lv u.c. Vai tas bija pareizi darīts? Kādi ir riski šādas personiskas informācijas ievietošanai internetā?

Apkopojiet iegūtos rezultātus!

SKOLĒNU DARBA LAPA: MANA IDENTITĀTE

Mana identitāte		
Mani sauc	un man ir	gadi.
Es dzīvoju		
un es mācos		skolā.
Mans telefona numurs ir		
Es sevi raksturotu kā		cilvēku.
Es esmu		
Es domāju		
Es jūtos		
Es ceru		
Es dusmojos, kad		
Es gribētu		
Es jūtos skumji, kad		
Es mīlu		
Es ienīstu		
Paraksts:		
Datums:		

UZDEVUMS. Padomā, pirms ievieto internetā!

Uzdevums paredzēts diskusijas veicināšanai par privātās informācijas un nepiemērotu fotogrāfiju ievietošanu internetā.

Skolēniem ir jāzina, ka viņiem ir jāuzņemas atbildība par savām darbībām internetā un kur vērsties pēc palīdzības, ja saskaras ar problēmām un riskiem internetā.

A. Tiek izveidotas grupas pa 4-5 skolēniem katrā. Viņiem jāuzraksta atbildes uz šādiem jautājumiem:

- Miniet piemērus, kādas nepiemērotas fotogrāfijas esat redzējuši ievietotas internetā?
- Kādas varētu būt sekas tam, ka jūs esat ievietojuši savas fotogrāfijas, kas nav paredzētas visiem apskatei?
- Kā jūs justos, ja kāds bez jūsu atļaujas internetā būtu ievietojis kādu bildi, kuru jūs negribētu, lai citi redz?
- Vai, jūsuprāt, kādam citam ir tiesības bez jūsu atļaujas ievietot jūsu fotogrāfijas vai jebkādu personisku informāciju par jums internetā? (skatīt sadaļu – Personas dati un to aizsardzība, 27.lpp.)

Skolotājs apkopo visas atbildes un kopā ar skolēniem pārrunā par katru no jautājumiem. Vizuālam piemēram var parādīt pamācošus video klipus:

- Visi zina tavu vārdu, Sāra!: http://www.youtube.com/watch?v=4w4_Hrwh2XI&feature=related
- Ziņojumu dēlis: http://www.youtube.com/watch?v=6FIMO9QIckM&feature=player_embedded
- www.drossinternets.lv mājas lapā atrodamos video klipus latviešu un citās valodās.

B. Izveidot 4 skolēnu grupas un katrai no grupām uzdot izstrādāt plakātu (zīmējot uz papīra vai izmantojot datoru) par vienu no tēmām, kas saistītas ar informācijas ievietošanu internetā:

- **Tā ir atrodama:** Jebkurš, jebkad un jebkur varēs atrast tavu internetā ievietoto informāciju un fotogrāfijas;
- **Tā internetā būs vienmēr:** Jebkurš šodien, rīt, pēc gada un pēc 30 gadiem varēs atrast to informāciju, ko jūs esat ievietojis internetā;
- **Tā var tikt nokopēta:** jebkurš var nokopēt, pārveidot un pārsūtīt tālāk informāciju un fotogrāfijas, ko jūs esat ievietojuši internetā;
- **To redz miljoni cilvēku visā pasaulē:** jūs nezināt, kurš cilvēks kurā brīdī apskata jūsu fotogrāfijas un informāciju, ko esat ievietojis internetā. Un jūs nekad nezināt, ko citi cilvēki dara ar jūsu fotogrāfijām un ievietoto informāciju.

Skolotājs var labākos darbus nosūtīt interneta drošības projektam "Net-Safe Latvia" ievietošanai mājas lapā www.drossinternets.lv

/Teachers' Internet Safety Lesson and Resource Pack. Pieejams: www.webwise.ie/

Internetā atrodamā informācija

Interneta meklētāji ļoti atvieglo mūsu dzīvi, īpaši, ja mums vajag ātri atrast kādu konkrētu informāciju. Tomēr, meklējot informāciju, esiet uzmanīgi un atcerieties, ka internetā jebkurš var ievietot jebkādu informāciju. Tādēļ esiet kritiski pret atrasto informāciju, vienmēr pārbaudiet un salīdziniet atrasto informāciju ar vēl vismaz trim dažādiem informācijas avotiem.

Informācija pārdomām!

Kāds cilvēks tāpat joka pēc var uzrakstīt un ievietot internetā informāciju par Latviju, norādot, ka Rīgā ir aizliegts pārvietoties ar transporta līdzekļiem un tā paredzēta tikai kājāmgājējiem; ka Rīgā ir aizliegts pārvietoties, runājot pa mobilo telefonu; ka Rīgā pašlaik uz dzīvi ir apmetusies Madonna un katru pirmdienu viņa dzied Latvijas himnu pie Brīvības pieminekļa. Var sarakstīt arī daudzas citas aplamības. Tādēļ neticiet visam, ko jūs atrodat internetā.

Pirms izmantojat savām vajadzībām internetā atrasto informāciju, pārbaudiet:

- Kas ir ievietojis konkrēto informāciju internetā?
- Vai autors/ organizācija, kas ievietojusi informāciju internetā ir labi zināma?
- Vai ir iespējams sazināties ar informācijas ievietotāju?
- Vai ievietotā informācija ir uzrakstīta subjektīvi (tikai no viena skatu punkta)?
- Vai ievietotā informācija ir ticama un vai tā nav pretrunā ar to, ko jūs jau zināt par konkrēto tēmu?
- Vai informācijai ir pievienotas saites uz citām ticamām interneta vietnēm?
- Kad konkrētā informācija ir ievietota internetā?

UZDEVUMS. Informācijas meklēšana

Ievadiet interneta meklētājā savas pilsētas vai skolas nosaukumu. Izvēlieties vienu rakstu, analizējiet to saskaņā ar augstāk minētajiem punktiem un pārbaudiet, vai konkrētā informācija ir ticama.

Skolotājiem!

Pirms sāciet meklēšanu, nodrošiniet, ka meklētājprogrammā ir iestatīti drošas meklēšanas parametri. Google meklētājprogrammai par drošas meklēšanas iestatījumiem uzzināsiet šeit: http://www.google.com/support/websearch/bin/answer.py?answer=510 (informācija angļu valodā)

Čatošana (tērzēšana) internetā

Tērzētavas ir lielisks veids, kā saglabāt kontaktus ar draugiem, ar kuriem reti sanāk tikties vai sazināties, kā arī, lai iepazītos ar jauniem draugiem. Taču arī šeit vajadzētu būt uzmanīgam.

Pat tad, ja ar *čatā* iepazītu draugu sarunājaties jau ilgāku laiku un jums šķiet, ka viņu pazīstat ļoti labi, atcerieties, ka tas, ka esat redzējuši šī cilvēka fotogrāfiju vai video, nebūt nenozīmē, ka tas patiešām ir viņš – ar tehnoloģiju palīdzību tas ir viegli viltojams!

Neizpaudiet pārāk daudz personiskas informācijas saviem *čata* draugiem. Jūs nevarat būt pilnīgi pārliecināti par to, kā jūsu izpaustā informācija tiks izmantota tālāk, – ja neesat gatavi to izkliegt uz ielas vai visiem skolā, tad arī *čatojot* labāk to neatklājiet.

Jāatceras, ka internetu izmanto dažādi cilvēki – ne tikai tādi, kam ir labi nodomi. Zinot, cik bieži internetu lieto bērni, daži pieaugušie to var izmantot savu slikto nodomu realizēšanai. Tāpēc kā savus draugus un sarunu biedrus tērzētavā (*čatā*) izvēlieties tikai tos cilvēkus, kurus pazīstat arī reālajā dzīvē. Cilvēks, kurš ir jūsu drauga vai draudzenes draugs, ne vienmēr būs arī jūsu draugs. Tāpēc, pirms uzsākat sarunu (saraksti) ar šo cilvēku, rūpīgi apdomājiet, cik daudz jūs viņam varat stāstīt par sevi.

Esiet uzmanīgi, ja kāds jūs uzaicina pievienoties savam draugu sarakstam un sarunai, – ja jūs nezināt, kas ir šie cilvēki, labāk tos bloķēt. Bloķēšana nodrošinās to, ka viņi neredzēs, kad jūs ielogosieties savā profilā, kā arī nevarēs ar jums kontaktēties. Līdzīgi bloķējiet un dzēsiet tos cilvēkus, ar kuriem vairs nevēlaties sazināties, – nebaidieties, viņi nezinās, ka jūs esat viņus bloķējis, viņi redzēs tikai to, ka jūs neesat tiešsaistē, un nevarēs ar jums sazināties.

Tāpat, ja jums rodas aizdomas, ka cilvēkam pret jums nav gluži tādi nodomi, kā viņš saka, vai, ja saruna jums sāk likties ļoti nepatīkama – aizvainojoša, nepiedienīga u. tml. – iemācieties konkrēto sarunu saglabāt un ziņojiet par pārkāpumu internetā www.drossinternets.lv.

Vērst skolēnu uzmanību!

Atcerieties:

• neaizmirstiet, ka jūs nevarat droši zināt, vai cilvēks, ar kuru *čatojat*, tiešām ir tas, par kuru uzdodas;

• padomājiet, pirms izlemjat satikties ar kādu *čata* vai e–pasta sarunu biedru, kuru līdz šim neesat satikuši. Ja tomēr nolemjat satikties, tad dariet to publiskā vietā dienas laikā. Blakus jābūt arī kādam pieaugušajam vai vismaz draugam. Informējiet viņus par savām attiecībām ar *čata* biedriem. Jūs nekad nevarat būt droši, vai interneta sarunu biedrs par sevi saka patiesību un vai viņam nav kādi Jūsu dzīvībai vai veselībai bīstami mērķi. Sarunu biedrs var teikt, ka viņam ir 12 gadi, bet patiesībā viņam var būt 40 vai 50 gadi. Ieklausieties savā intuīcijā un apdomājiet, cik atklāts jums šķitis sarunu biedrs;

• ja *čata* vai vēstuļu biedrs kļūst agresīvs un rupjš, apvaino jūs, draud, izsaka seksuāla rakstura piedāvājumus, liek jums justies nedroši, uzstājīgi aicina piedalīties kādā pasākumā vai „vienkārši satikties", tad pārtrauciet sarunu, informējiet portāla vadību, uzticamus pieaugušos vai policiju;

• čatojiet, sūtiet vēstules portālā vai e-pasta ziņojumus tikai no sava vai no uzticama drauga vai pieaugušā datora. Ja citi *čato* pie tā paša datora, kur jūs, tad par jums kāds var uzzināt vairāk nekā jūs vēlētos.

Noteikumi, kas jāievēro:

- Nesakiet to, ko nedomājat nopietni! Jūsu sarunu biedrs var nesaprast, un var rasties nepatīkams pārpratums.
- Neizsakiet citas tautas vai ādas krāsas pārstāvim aizskarošas piezīmes, jo tas ir pretlikumīgi! .
- Neignorējiet citus!
- Nebiedējiet, nediskriminējiet citus, nedraudiet nevienam, arī joka pēc – nē! Reizēm nav nemaz tik vienkārši saprast, vai tas darīts nopietni vai kā joks. Jūsu draudus var pārprast.
- Neatstumiet citus bez pamatota iemesla!
- Neapvainojiet citus viņu izskatu dēļ, jo tas var ne tikai ļoti sāpināt, bet arī negatīvi ietekmēt visu šī cilvēka dzīvi!
- Padomājiet labi, pirms sūtāt e-pastu vai īsziņu, – kad kāds to būs saņēmis un izlasījis, izdzēst rakstīto jūs vairs nevarēsiet!

Interneta vidē pašiem ir viegli kļūt psiholoģiski vardarbīgiem pat netīšām, apzināti to nevēloties, jo ir grūti izjust robežu starp joku un nežēlīgu izturēšanos. Nereti cilvēki apzināti atļaujas būt rupji un ņirgāties tieši anonīmās interneta tērzētavās, tīmekļa vietnēs, kurās iespējams komentēt publicētas fotogrāfijas vai interneta dienasgrāmatas. Šķiet, ka šajās situācijās sarunu biedrs nav konkrēta dzīva būtne, ar kuru sastopas aci pret aci, tādēļ var atļauties nedomāt, kā otrs jūtas. Parasti par to sāk domāt tikai tad, kad pats kļūst par anonīmu pazemojumu upuri. Jāatceras, ka dažiem jauniešiem psihes traumas var kļūt par iemeslu, kāpēc negribas vairs dzīvot, citi visu turpmāko mūžu cīnās ar pastāvīgu pazemojuma sajūtu.

Informācija pārdomām!

Kāda meitene savā profilā internetā bija ievietojusi attēlu, kurā redzama viņas māja, kā arī norādījusi, kurā pilsētā viņa dzīvo. Kāds vīrietis bija uzdevies par 16 gadus vecu puisi un sācis čatā nevainīgu iepazīšanās saraksti ar meiteni. Pēc divu mēnešu virtuālās draudzības vīrietis bija noskaidrojis no meitenes ielas nosaukumu, kurā viņa dzīvo, un pieteicies ciemos tad, kad meitenes vecāki nebija mājās. Rezultātā - atbrauca trīs vīrieši maskās, sasēja meiteni un apzaga māju.

Desmit potenciālā varmākas pazīmes

Par potenciālo varmāku un viņa centieniem sameklēt upuri liecina vairākas pazīmes. Kļūstiet uzmanīgi, ja kāds:

- Uzsāk ar jums „nevainīgu" saraksti un prasa par jums personisku informāciju;
- Arvien uzkrītošāk interesējas par jums un jūsu ikdienas dzīvi, prasa, kā jūs jūtaties, interesējas, vai esat nelaimīgs un vientuļš, un vai vecāki jums velta pietiekami daudz uzmanības;
- Grib zināt, vai jums ir draugs vai draudzene, un jautā, kad dienas laikā jūs esat viens pats – bez draugiem un vecākiem;
- Prasa, kā jūs izskatāties un kā ģērbjaties gan skolā, gan gultā. Pieprasa atsūtīt jūsu foto attēlus;
- Vēlas jūsu attiecības saglabāt kā „noslēpumu" un jautā, vai var jums uzticēt noslēpumus;
- Ļoti interesējas par jums, izsaka komplimentus, atbalsta jūs, bet par sevi izvairās runāt. Cenšas jūs iežēlināt, stāstot, cik pats jūtas vientuļš, un slavē jūs par līdzjūtību un spēju saprast

citus. Izpētiet sava „drauga" profilu - iespējams, ka viņa *čata* draugu sarakstā ir tikai viena vecuma vai dzimuma „draugi";

- Sola vai dod dāvanas, kaut gan jūs neesat tik tuvi draugi. Tajā pašā laikā šis „kāds" pēkšņi var kļūt dusmīgs un valdonīgs;
- Vēlas ar jums *čatot* dīvainās diennakts stundās, piemēram, pirms gulētiešanas;
- Jautā un raksta par lietām, par kurām jums kļūst neērti, un interesējas par jūsu seksuālo pieredzi, kā arī grib, lai jūs apmeklējat portālus, kur redzama pornogrāfija. Runā par saviem dzimumorgāniem, stāsta par savām fantāzijām, seksu un piedāvā „spēlēt aizraujošas spēles";
- Jums nezināmā veidā uzzinājis par jums lietas, kuras neesat viņam stāstījis.

Vērst skolēnu uzmanību!

Atcerieties, ka jums jākļūst vērīgiem arī tad, ja „piepildās" kaut vai tikai viens no šiem punktiem!

Informācija pārdomām!

Kāds 54 gadus vecs vīrietis caur portālu www.draugiem.lv bija sazinājies ar vairākām nepilngadīgām meitenēm, izteicis seksuāla rakstura piedāvājumus un aicinājis uz tikšanos. Ar vienu 12 gadīgu meiteni arī bija saticies, bet, tā kā meitene bija ļoti nobijusies par vīrieša izteiktajiem nepiedienīgiem piedāvājumiem, tad vīrietis bija aizvedis viņu atpakaļ mājās. Savukārt, kāds žurnālists bija izveidojis viltus 14 gadīgas meitenes profilu un atklājis pieaugušā vīrieša nodomus. Uz tikšanos meitenes vietā bija aizbraukusi policija, kas aizturēja vīrieti. Vīrietis tika apsūdzēts pēc Latvijas Republikas Krimināllikuma (LR KL) 160. panta 3. daļas caur 15. panta 4. daļu par mēģinājumu vardarbīgā veidā apmierināt dzimumtieksmi pret mazgadīgo, pēc RL KL 162. panta 2. daļas par netiklu darbību izdarīšanu ar mazgadīgo. Par šādu noziedzīgu nodarījumu veikšanu var tikt piemērots sods - brīvības atņemšana uz laiku līdz sešiem gadiem.

Kur vērsties pēc palīdzības?

Ja jums šķiet, ka kāds *čata* biedrs sāk izturēties dīvaini, aizdomīgi vai šim cilvēkam varētu būt nelāgi nodomi attiecībā pret jums vai kādu jūsu draugu, vai arī šis cilvēks jūs aizvaino, emocionāli pazemo vai dara pāri, ziņojiet par to konkrētā portāla vai tīmekļa vietnes vadībai vai palūdziet to izdarīt kādam pieaugušajam. Ja tīmekļa vietnes vadība šo situāciju neizskata, tad padomājiet, vai tiešām šī vietne, kurā esat reģistrējušies, ir lietotājam draudzīga un droša.

Ja jums šķiet, ka situācija ir pavisam nopietna – cilvēks, ar kuru sarakstāties, ir pieaugušais, kurš izsaka seksuāla rakstura piedāvājumus vai kuram, jūsuprāt, ir nodoms jūs vai kādu jūsu draugu seksuāli izmantot,

- **ziņojiet par to vecākiem, skolotājam vai citam pieaugušajam, kuram uzticaties**
- **par notikušo varat ziņot arī tīmekļa vietnē www.drossinternets.lv**
- **zvanot uz bezmaksas Bērnu un jauniešu uzticības tālruni 116111**
- **zvanot Valsts Policijai pa tālruni 02 vai 112**

Tiešās saziņas programmas (Skype, MSN, ICQ u.c.)

Interneta vidē ir ļoti viegli izlikties par kādu citu cilvēku, tāpēc labāk, ja jūsu kontaktu sarakstā ir tikai tie cilvēki, ar kuriem esat pazīstami arī reālajā dzīvē.

Esiet uzmanīgi, ja kāds jūs uzaicina pievienoties savam draugu sarakstam, – ja jūs nezināt, kas ir šie cilvēki, labāk tos bloķēt. Bloķēšana nodrošinās to, ka viņi neredzēs, kad jūs ielogojaties savā profilā, kā arī nevarēs ar jums kontaktēties. Līdzīgi bloķējiet un dzēsiet to cilvēku vārdus, ar kuriem vairs nevēlaties sazināties, – nebaidieties, viņi nezinās, ka esat viņus bloķējis, viņi redzēs tikai to, ka jūs neesat tiešsaistē, un nevarēs ar jums sazināties.

Savā profilā neiekļaujiet pārāk daudz personiskas informācijas, kā arī padomājiet, kādu fotogrāfiju pievienojat – iespējams, labāk ir izvēlēties kādu no jau esošajiem attēliem, kurus piedāvā programma. Atcerieties, ka jūsu profilā ievietoto informāciju varēs apskatīt jebkurš, – un vai tiešām konkrētā informācija ir domāta ikvienam?

Arvien populārāka kļūst Web kameru lietošana sarunājoties, taču atcerieties, ka šādus videoierakstus ir viegli saglabāt, kopēt un pārsūtīt tālāk. Tāpat ir iespējams, ka ieraksts, ko jūs redzat, ir viltots, un cilvēks, kuru jūs redzat savā ekrānā, reālajā dzīvē ir pavisam citādāks. Tāpēc Web kameras labāk lietot, tikai sarunājoties ar zināmiem, pazīstamiem cilvēkiem.

Pieaugušie, kuriem ir ļauni nodomi, cenšas runāt un iepazīties ar bērniem, izmantojot tieši šīs programmas, tāpēc, ja jums šķiet, ka cilvēks, kas ar jums sarunājas, nav tas, par ko uzdodas, ka šis cilvēks vēlas jums nodarīt pāri, labāk par to kādam izstāstiet un nekavējoties ziņojiet par pārkāpumu tīmekļa vietnē www.drossinternets.lv.

Videomateriāli par Web kameru lietošanu, kurus var demonstrēt skolēniem labākai tēmas izpratnei:

- Lielbritānijas „Glābiet bērnus" video par izlikšanos tiešsaistē: http://www.youtube.com/watch?v=sslTmbHSJsI&feature=related
- Zviedru un beļģu kampaņa par sarunām tiešsaistē: http://www.youtube.com/watch?v=WjkzandCHnc&feature=related

Emocionāla pazemošana internetā

Emocionāla pazemošana jeb Kiberterorizēšana ir „informācijas un komunikācijas tehnoloģiju, piemēram, e-pasta, mobilā tālruņa, peidžera tekstveida ziņojumu, tūlītēju ziņojumapmaiņu (IM), blogu, kas ceļ neslavu, izmantošana, lai atbalstītu personas vai grupas apzinātu, atkārtotu un naidīgu uzvedību, kas vērsta uz citu cilvēku aizskaršanu." Bils Belsijs (*Bill Belsey*).

Latvijā termina *kiberterorizēšana* vietā bieži lieto terminus *mobings* vai *emocionāla pazemošana internetā.*

Kiberterorizēšana izpaužas, ja kāds:

- sūta piedauzīgus, pazemojošus vai draudīgus ziņojumus, e-pasta vēstules, fotogrāfijas vai filmas;
- piezvana, bet nerunā;
- ziņojuma dēlī, tīmekļa vietnē vai tērzētavā (čatā) ievieto piedauzīgus ziņojumus vai attēlus;
- izsakās aizvainojoši tērzētavā (čatā);
- uzdodas par kādu citu personu tērzētavā (čatā), ziņojuma dēlī vai, sūtot tekstveida ziņojumus, un saka nepatīkamas lietas;
- piekļūst citas personas kontiem, lai pabaidītu vai sagādātu nepatikšanas.

Kāpēc cilvēki aizvaino un pazemo citus?

Ir daudz dažādu iemeslu, kāpēc cilvēki pazemo citus. Šeit jaunieši ir minējuši dažus no tiem:

- Pazemojot citus, cilvēki jūtas valdonīgāki un spēcīgāki.
- Tas ir veids, kā kļūt populāram un pazīstamam skolā.
- Viņi ir bailīgi un mēģina slēpt šīs izjūtas, biedējot citus.
- Viņi jūtas nelaimīgi, un tā mēģina pievērst citu uzmanību.
- Viņi savulaik paši ir izjutuši pazemojumu.
- Pazemot citus – tas ir veids, kā izrādīt savu pārākumu.
- Viņi jūtas dusmīgi un bezpalīdzīgi, jo netiek galā ar savām grūtībām.
- Viņi paši cieš no vardarbības – no vecākiem, audžuvecākiem, māsām, brāļiem, skolasbiedriem.
- Viņiem bail, ka paši varētu tikt pakļauti vienaudžu vardarbībai.
- Viņiem ir zems pašvērtējums, un tā viņi var sajusties pārliecinātāki par sevi.

Ko es varu darīt, ja mani pazemo?

Iesaka jaunieši, kuri paši ir piedzīvojuši pazemojumus:

- bloķējiet piekļuvi savam profilam portālā lietotājam, kurš jūs pazemo, aizvaino vai draud;
- ja mācāties vienā skolā ar bērnu vai jaunieti, kurš jūs pazemo, tad mēģiniet izvairīties no saskarsmes ar viņu;
- ja tuvumā atrodas cilvēks, kurš jūs pazemojis, nesteidzīgi dodieties prom;
- nemēģiniet atspēlēties pāridarītājam – tas tikai pasliktinās situāciju, nemēģiniet draudēt, atbildēt ar līdzīgu aizskārumu;

- nepaturiet pie sevis aizvainojumu, meklējiet palīdzību pie cilvēkiem, kuriem uzticaties, piemēram, vecākiem, draugiem, skolotājiem, vai zvaniet uz Bērnu un pusaudžu uzticības tālruni **116111** – speciālisti jūs uzklausīs, atbalstīs un palīdzēs;
- ja esat pazīstams ar cilvēku, kas jūs aizskāris, centieties mierīgi aprunāties par notikušo un pastāstiet viņam, kā jūtaties pēc pāridarījuma;
- aizmirstiet par šo gadījumu un dariet to, kas jums sagādā prieku!

Kā izvairīties no kiberterorizēšanas?

- Vienmēr cieniet citus – nopietni apdomājiet, kādu informāciju, fotogrāfijas jūs nosūtāt vai ievietojat internetā.
- Domājiet, pirms nosūtāt! Jebkura informācija, ko jūs nosūtāt, var kļūt publiski pieejama un internetā var saglabāties ļoti ilgu laiku.
- Izturieties pret savu paroli kā pret zobu birstīti – nedodiet to nevienam! Savu mobilā tālruņa numuru un segvārdus *Skype* u. tml. programmās dariet zināmus tikai uzticamiem draugiem.
- Bloķējiet piekļuvi un ziņojiet par emocionālu pazemošanu. Iemācieties, kā nobloķēt personu no kontaktēšanās ar jums, kā arī apdomājiet, pie kā jūs varētu vērsties, lai ziņotu par pāridarītāju.
- Neatbildiet uz aizskarošām ziņām – atbildot jūs varat padarīt visu tikai vēl sliktāku un, izaicinot vai rakstot sliktas lietas pretī, paši varat iekulties nepatikšanās.
- Saglabājiet pierādījumus. Iemācieties saglabāt tiešsaistes saraksti, atsūtītās fotogrāfijas un citu informāciju. Ja jums nepieciešama palīdzība šādu darbību veikšanai, uzdodiet savu jautājumu, rakstot e-pastu uz info@drossinternets.lv
- Noteikti izstāstiet kādam par to, kas atgadījies, – vecākiem, aizbildņiem, citiem uzticamiem pieaugušajiem vai skolotājiem, audzinātājam vai sociālajam pedagogam, vai Bērnu un pusaudžu uzticības tālruņa **116111** speciālistiem.
- Neesiet vienaldzīgi – ja redzat, ka kāds tiek aizskarts, atbalstiet cietušo un ziņojiet par notikušo, jo, iespējams, līdzīgā situācijā arī jums būs nepieciešams atbalsts!

Informācija pārdomām!

"Nogalināt Kelliju" naida kampaņa:

8. klases skolniece Kellija zaudēja 2 savas dzīves gadus, jo klasesbiedri bija viņu pazemojuši internetā. No vidusskolas līdz augstskolas 2. kursam Kellijai bija jāsamierinās ar klasesbiedru izveidotajām mājas lapām, kurās bija publicēts aicinājums "Nogalināt Kelliju" un ievietotas draudīgas piezīmes par meitenes seksuālo orientāciju. Šie ļaunie jaunieši izmantoja segvārdus, kuri bija ļoti līdzīgi Kellijas vārdam, lai rakstītu divdomīgas piezīmes un seksuāla rakstura piedāvājumus Kellijas hokeja komandas biedrenēm. Rezultātā policija izvirzīja apsūdzības pret jauniešiem, kuri bija veikuši šīs nelegālās darbības internetā.

Meganas pašnāvība:

13 gadus vecā Megana tiešsaistē sociālajā portālā sadraudzējās ar kādu puisi. Patiesībā tas bija viltus profils, ko bija izveidojuši meitenes kaimiņi, lai atspēlētos Meganai it kā par to, ka viņa kaimiņu meiteni bija nosaukusi par lesbieti. Meitene virtuālajā puisī iemīlējās, bet tad, kad uzzināja, ka viņš nav īsts un ka ar viņu izspēlēts ļauns joks, kurā iesaistījušies viņas kaimiņi, Megana izdarīja pašnāvību. Šis gadījums šokēja sabiedrību un valsts varas pārstāvji izlēma pieņemt bargus likumus saistībā ar noziegumiem internetā.

UZDEVUMS. Kiberterorizēšana "KAS? KĀDĒĻ? KO DARĪT?"

Skolotājs izveido grupas pa 4-5 skolēniem katrā. Katrai grupai ir jāatbild uz šādiem jautājumiem:

- KAS ir kiberterorizēšana?
- KĀDĒĻ kāds pazemo otru internetā?
- Kādas SEKAS būs tam, ja jūs pazemosiet otru?
- KO DARĪT tam, kurš tiek pazemots internetā?

Pēc tam skolotājs apkopo visas atbildes, uzraksta uz tāfeles un kopā ar skolēniem pārrunā par katru no jautājumiem.

UZDEVUMS. Kiberterorizēšana "Visi tevi ienīst!"

Šis uzdevums, izmantojot uzrakstu "Visi tevi ienīst", ir paredzēts, lai pārrunātu ar skolēniem par kiberterorizēšanu - kā tā izpaužas, ko darīt, ja kāds saņem nepatīkamus ziņojumus, vai ja redz, ka kāds cits tiek pazemots internetā. Skolēniem ir jāzina, ka ir jāuzņemas atbildība par savām darbībām internetā, un kur vērsties pēc palīdzības, ja saskaras ar emocionālu pazemošanu internetā.

- Skolotājs uzraksta uz tāfeles teikumu "Visi tevi ienīst!" un jautā skolēniem, vai, viņuprāt, šādi uzrakstīts teikums internetā ir kiberterorizēšanas gadījums? Kādēļ?
- Skolotājs aicina skolēnus nosaukt vēl citus emocionālas pazemošanas piemērus, ko viņi ir redzējuši internetā. Skolotājs visus nosauktos piemērus raksta uz tāfeles.
- Skolēni pamato savu viedokli, kādēļ šādi teksti ir pazemojoši?
- Skolotājs jautā, vai skolēni šādus pazemojošus tekstus, ko ir uzrakstījuši internetā, teiktu arī otram cilvēkam, satiekot viņu aci pret aci?
- Skolotāja jautā – kā skolēni justos, ja šie pazemojumi tiktu uzrakstīti vai teikti viņiem pašiem?
- Vai skolēniem liekas pieņemami rakstīt pazemojošus tekstus otram?
- Kādus kiberterorizēšanas gadījumus vēl skolēni var pieminēt?
- Vai skolēni bieži redz kiberterorizēšanas gadījumus?
- Vai tikai vērojot kiberterorizēšanu no malas un nevienam pieaugušajam par to neziņojot, jūs paši nepaliekat par kiberterorizēšanas atbalstītājiem?
- Kādu padomu skolēni dotu savam draugam, kurš tiek pazemots internetā?

Skolotājiem!

Sekojiet līdzi, lai skolēnu atbildes būtu vispārīgas un par tēmu, atbildes nedrīkst būt personiskas un veltītas kāda konkrēta cilvēka apspriešanai.

Personas dati un to aizsardzība

Par katru cilvēku ir iespējams apkopot dažāda veida informāciju jeb datus. Šo informāciju parasti iedala divās lielās grupās:

- dati par personu – tajos ietilpst vārds, uzvārds, dzimšanas datums, dzīvesvietas adrese utt.;
- privātie dati – tajos ietilpst cilvēka fotogrāfijas un citi objekti, kas var būt arī tiešā veidā nesaistīti ar šo cilvēku, bet tomēr ir šai personai svarīgi, piemēram, kāds elektroniski izveidots un datorā apkopots ideju krājums.

Kur datus uzglabā?

Datus par personu uzkrāj dažādas valsts iestādes un nevalstiskās organizācijas. Lai informāciju par jums nevarētu nelietīgi izmantot kādos jums nezināmos veidos, ir izveidots speciāls likums – Fizisko personu datu aizsardzības likums. Tajā noteikts, ka bez jūsu piekrišanas datus nedrīkst izmantot un ka jums ir tiesības zināt, tieši kādiem mērķiem dati tiks izmantoti utt.

Sīkāk par Fizisko personu datu aizsardzības likumu lasiet tīmekļa vietnē www.likumi.lv, kuras meklētājlodziņā ievadiet likuma nosaukumu "Fizisko personu datu aizsardzības likums"!

Ja jums nākas nokļūt situācijā, kad datus par jums kāds izmanto tādiem mērķiem, par kuriem ar jums neviens nav vienojies, tad noteikti informējiet par to kādu pieaugušo, kuram jūs uzticaties.

Dažkārt svešu cilvēku datus var izmantot, piemēram, milzīgu naudas aizdevumu noformēšanai, kā rezultātā var izrādīties, ka, kaut vienreiz neuzmanīgi izpaužot datus par sevi, jums turpmākā dzīve jāpavada smagi strādājot un atmaksājot citu cilvēku iztērēto naudu.

Fizisko personu datu aizsardzības likums nosaka, ka katram ir tiesības noskaidrot visu informāciju, kas par personu savākta jebkurā personas datu apstrādes sistēmā, ja vien šo informāciju izpaust nav aizliegts ar likumu.

Ir izveidota īpaša institūcija – Datu valsts inspekcija (www.dvi.gov.lv) –, kas uzrauga Fizisko personu datu aizsardzības likuma ievērošanu.

Kad kādā iestādē sniedzat informāciju par sevi, esiet piesardzīgi:

- Pirms sniedzat kādai organizācijai informāciju par sevi, noskaidrojiet, kādam mērķim tā tiks izmantota!
- Nesniedziet savus datus, ja tos kāds pieprasa internetā! Sevišķi uzmanieties, ja to dara kāda nepazīstama persona jebkurā tērzētavā (*čatā*) vai forumā – šajās vietās nekādā gadījumā nesniedziet nevienam personīgu informāciju!
- Dažādos portālos bieži nepieciešams aizpildīt garas anketas, bet vairumā gadījumu obligāti aizpildāmi ir tikai pāris lauki. Tos parasti apzīmē ar zvaigznītes vai kādu citu pamanāmu simbolu. Tāpēc, pirms kādai organizācijai sniedzat informāciju par sevi, noskaidrojiet, vai visa pieprasītā informācija būs nepieciešama un kādam mērķim tā tiks izmantota!
- Lai tad, kad sabojājas datora cietais disks vai datoram uzbrūk kāds vīruss, jums nepazustu, piemēram, svarīgi dokumenti un īpašu dzīves notikumu vienīgās fotogrāfijas, ieteicams izveidot svarīgo materiālu rezerves kopiju.

- Ja piedalāties dažādās datņu apmaiņas vai koplietošanas sistēmās, rūpīgi izvērtējiet, kādi dati no jūsu datora ir pieejami citiem! Neuzmanība var maksāt dārgi, un, piemēram, visa jūsu personīgo fotogrāfiju kolekcija var tikt izmantota nekrietniem mērķiem. Ja īsti nezināt, kādu informāciju var likt internetā, konsultējieties par to ar vecākiem vai skolotāju.
- Svarīgi ir apzināties, ka nevienu personas datu izpaušanu elektroniskajā vidē nevar padarīt par nebijušu! Informācijas aprite ir tik strauja un tehnoloģijas – tik sarežģītas, ka nav iespējams konstatēt, kur paliek datņu kopijas pat tad, ja ir it kā izdevies kādu daļu no tām atrast un izdzēst.

Personas datu pikšķerēšana (phishing)?

Pikšķerēšana (*phishing*) ir krāpšanas veids, kādā interneta noziedznieki no sava upura mēģina izmānīt lietotājvārdus, paroles, kredītkaršu un bankas kontu numurus, kā arī citu personīgo informāciju, kas var nest viņiem finansiālu labumu. Parasti šī krāpšana notiek, lietotāju aizvilinot uz tīmekļa vietnēm, kas atdarina reālu organizāciju vietnes.

Kā atpazīt pikšķerēšanu?

Krāpnieki, kas nodarbojas ar pikšķerēšanu, savu ļaunprātīgo plānu īstenošanai sūta e-pastus vai tūlītējās ziņojumapmaiņas ziņojumus (caur *Skype, MSN* u.c. programmām), kurus, kā jums varētu šķist, it kā sūta kāda likumīga organizācija.

Šajos ziņojumos parasti lūdz sniegt personīgu informāciju un paroles, piemēram, jūsu vecāku bankas kontam, internetbankas pieejas kodus vai paziņo, ka esat laimējuši loterijā. Viltotās tīmekļa vietnes un e-pasta vēstules bieži ir uzticamu vietņu kopijas. Surogātpasta ziņojumus zagļi raksta tiem lietotājiem, par kuriem viņi ir ieguvuši informāciju no tiešsaistes spēļu vietnēm, internetā publicētiem fotoalbumiem, kā arī dažādām izklaides tīmekļa vietnēm.

Pikšķerēšanas piemēri

Ja jums, piemēram, uz e-pastu tiek sūtīti ziņojumi par to, ka esat laimējis loterijā daudz naudas vai ka varat piedalīties kādā konkursā, iemaksājot noteiktu naudas summu, ziniet, ka šī informācija vairākumā gadījumu izrādās krāpšana. Pirms jūs veicat kādu no vēstulē minētajām prasībām, noteikti vairākkārt pārbaudiet informācijas patiesumu.

Šo e-pastu sūtītāji var uzdoties par:

- bankām un finanšu institūcijām;
- apdrošināšanas kompānijām;
- tiešsaistes iepirkumu vietnēm (interneta veikaliem);
- tiešsaistes izsoļu vietnēm;
- tūlītējās ziņojumapmaiņas vai tērzētavu vietnēm;
- sociālo pabalstu sniedzējiem un sociālās drošības organizācijām;
- loteriju rīkotāju organizācijām.

Kā izvairīties no pikšķerēšanas?

Lai izvairītos no datu izmānīšanas, nepieciešams nodrošināt aizsardzību pret nezināmas izcelsmes programmu darbības uz jūsu datora. Pajautājiet vecākiem, vai uz jūsu datora ir uzlikta drošību nodrošinoša programmatūra, piemēram, antivīrusa programma, ugunsmūris, pretspiegošanas programma, interneta satura filtri (sīkāk par tiem vari izlasīt grāmatā turpmāk). Ja nevienas no minētajām programmām uz jūsu datora nav, tad pastāv liels risks, ka uz jūsu datoru „lūkojas" kāda vīrusa „ļaunā acs". Šajā gadījumā internetu labāk neizmantot līdz brīdim, kad kāda pretvīrusu programma tomēr ir instalēta jūsu datorā. Turklāt noteikti jāseko līdzi tam, ka aizsardzības programmatūra tiek regulāri atjaunināta.

Nekad neatbildiet uz e-pastu, kurā tiek lūgta personīgā informācija par jums! Ja neesat pārliecināti par vēstules patiesumu, noskaidrojiet sūtītāju organizāciju un kontaktējieties ar to pa telefonu, lai noskaidrotu, vai informācija vēstulē ir pareiza.

Neklikšķiniet uz tīmekļa vietņu hipersaitēm e-pastā – rakstiet organizācijas standarta tīmekļa vietnes adresi uzreiz interneta pārlūkprogrammā!

Ja esat pamanījis kādu noziedzīgu darbību vai arī jums ir tikai radušās aizdomas par to, ziņojiet Valsts policijas Kibernoziegumu apkarošanas un intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības nodaļai vai www.drossinternets.lv!

Atkarība no datora un interneta lietošanas

Atkarība no datora un interneta lietošanas ir tāds stāvoklis, kuru raksturo uzmācīga vēlme lietot datoru un internetu un nespēja pārtraukt to darīt.

Parasti atkarība rodas pamazām, pašam to nemaz nemanot. Turklāt ir vairāki atkarību veidi, kas saistīti ar datora un interneta izmantošanu.

- Atkarība no interneta – apmāta aizraušanās ar azartspēlēm tiešsaistē, izlozēm, iepirkšanos vai pārdošanu, kā arī citām aktivitātēm, kuru īstenošanai nepieciešams internets.
- Atkarība no informācijas – nepārvarama vēlme sērfot internetā vai apmeklēt datu bāzes, lai iegūtu informāciju.
- Datoratkarība – apmāta datorspēļu spēlēšana.
- Atkarība no kiberattiecībām – pārmērīga iesaistīšanās virtuālās attiecībās ar citiem cilvēkiem.

Simptomi, kas liecina, ka iestājusies atkarība

- Dators tiek izmantots, lai izjustu prieku, gandarījumu vai atvieglojumu.
- Pārtraucot ar datoru saistītās aktivitātes, parādās nemiers, aizkaitināmība, miega traucējumi, palielināta trauksmainība, nomāktība vai naidīgums.
- Uzmācīgas domas par internetu – par pieredzi, kas gūta pie datora, par drīzāku atgriešanos pie datora, jaunākās un modernākās datortehnikas un programmatūras pirkšana.
- Pieaugoša laika un/vai naudas ieguldīšana ar datoru saistītās aktivitātēs.
- Nevērības rašanās pret sociāliem, ģimenes, izglītības vai darba pienākumiem.
- Melošana par to, cik ilgs laiks tiek pavadīts pie datora.
- Izmaiņas dienas režīmā.
- Rodas risks zaudēt nozīmīgas personiskās attiecības.
- Rodas risks zaudēt sasniegumus, kā arī tiek kavētas turpmākas attīstības iespējas.
- Neveiksmīgi mēģinājumi kontrolēt savas ar datoru saistītās aktivitātes.
- Fiziski traucējumi – muguras sāpes, acu sausums, neregulāra ēšana, personīgās higiēnas neievērošana.

Ko darīt, ja konstatējat, ka iestājusies atkarība?

Ja jūs savā ikdienā esat ievērojis kaut vienu no minētajiem simptomiem, tad jums ir vajadzīga speciālista palīdzība. Vislabāk konsultēties ar psihologu vai psihoterapeitu, jo interneta atkarība nav tikai slikts paradums. Pārmērīgi ilga laika pavadīšana pie datora un interneta lietošana visbiežāk ir veids, kā cilvēks neapzināti cenšas aizmirsties, izvairīties vai it kā emocionāli aizbēgt no situācijām, kurās rodas drūmas domas, bezpalīdzības un „strupceļa" izjūta.

It kā jau labi, ka cilvēks atrod veidu, kā pats sevi uzmundrināt, vai ne? Tikai viena nelaime: pārāk ilgi uzturoties interneta vidē, viņš pārstāj dzīvot reālajā pasaulē un pats sevi nolemj neveiksminieka liktenim savu turpmāko dzīvi, jo vairs neprot sazināties un sadzīvot ar cilvēkiem sev apkārt.

Vērst skolēnu uzmanību!

Atcerieties! Ar gribasspēku vien atkarību no datora un interneta izmantošanas pārvarēt nevar. Ir jāmeklē cēlonis, kāpēc jums gribas aizbēgt no reālās dzīves virtuālajā pasaulē. Jo, tikai atrodot cēloni un novēršot to, varēsiet sākt saprast, kā gūt pozitīvās emocijas arī ikdienas dzīvē, ne tikai virtuālajā pasaulē.

Šajā gadījumā kā risinājums nederēs mēģinājums pilnīgi atteikties no datora vai interneta. Tādējādi jūs tikai jutīsieties arvien sliktāk un sliktāk, jo neizbēgami domāsiet par internetu, tā piedāvātajām iespējām, par pieredzēto interneta vidē, nevis mēģināsiet uzlabot savu pašsajūtu reālajā dzīvē.

Failu apmaiņa

Failu apmaiņa ir process, kad jūs apmainātiesar dažādiem dokumentiem, fotogrāfijām, datorprogrammām, mūzikas vai video failiem, izmantojot datoru ar interneta pieslēgumu. Šis process iekļauj abas – augšupielādes un lejupielādes darbības. Failu apmaiņa nenošķir, vai jūs apmainātiesar failiem, kurus esat radījuši paši vai kurus ir radījis kāds cits. Atšķirība ir tā – kam pieder autortiesības uz konkrētu dokumentu vai failu, kuru jūs esat augšupielādējis.

Ir būtiski saprast, ka failu apmaiņa ne vienmēr ir nelegāla, tā kļūst nelegāla, tikai tad, kad jūs kā lietotāji sākat augšup/lejupielādēt failu, kuru aizsargā autortiesības (piemēram, Madonnas dziesmu, Harija Potera filmu vai tml.). Tas, ka izmantojot failu apmaiņas programmu, jūs kādam nosūtīsiet savu mājas darbu, fotogrāfiju vai citu sevis radītu darbu, ir pilnīgi legāls failu apmaiņas process.

Tikai pēdējo gadu laikā termini „failu apmaiņa" un „failu apmaiņas programmas" tiek saistīti ar nelegālām aktivitātēm internetā un pirātismu.

Vai failu apmaiņa ir nelegāla?

Failu koplietošana un failu apmaiņas programmu lietošana nav nelikumīga, ja tā ietver jūsu pašū radītu failu augšup/lejupielādi. Jūs varat dalīties ar tādiem failiem kā savu pēdējo brīvdienu fotoattēli, paša rakstīts referāts vai iedziedāta dziesma, taču tādu failu kā populārās mūzikas un filmu augšup/lejupielāde bez oficiālu izplatīšanas tiesību saņemšanas no autora ir nelikumīgi vairumā valstu Eiropā un lielākajā daļā citu valstu pasaulē.

Atbildība par nelegālu failu apmaiņu ir atrunāta Autortiesību likumā katrā valstī individuāli. Latvijas Republikas Autortiesību likums ir pieejams šeit: http://likumi.lv/doc.php?id=5138.

68.pantā: Par autortiesību un blakustiesību pārkāpumu uzskatāma darbība, ar kuru aizskartas autortiesību un blakustiesību subjekta personiskās vai mantiskās tiesības, to skaitā:

- autortiesību un blakustiesību objektu fiksācija, to publicēšana, publiskošana, reproducēšana un izplatīšana jebkādā veidā bez autortiesību un blakustiesību subjekta piekrišanas;
- darbība, ar kuru bez autortiesību un blakustiesību subjekta atļaujas tiek dzēsta, grozīta vai pārveidota autortiesību un blakustiesību subjekta pievienotā elektroniskā informācija par tiesību pārvaldījumu;
- darbība, ar kuru tiek izplatīts, raidīts, publiskots vai publicēts tiesību objekts, kam bez atļaujas dzēsta, grozīta vai pārveidota elektroniskā informācija par tiesību pārvaldījumu.

Vai jums draud cietumsods par nelegālu failu augšup/lejupielādi?

Failu koplietošana ir nelikumīga darbība, piemēram, jaunāko Holivudas filmu, jaunāko mūzikas video un dziesmu augšup/lejupielāde. Latvijā tiesa par šādu pārkāpumu cietumsodu nepiemēros, taču atbilstoši Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 155.8 pantam – par tādu autortiesību vai blakustiesību objektu iegūšanu realizācijai, uzglabāšanu vai slēpšanu, kuri publicēti, reproducēti vai kā citādi izmantoti, pārkāpjot autortiesības vai blakustiesības – uzliek naudas sodu no simt līdz divsimt piecdesmit latiem, konfiscējot šos objektus un to nesējus – tātad ir jārēķinās ar pamatīgu naudas sodu un to, ka dators, kurā faili tika uzglabāti tiks konfiscēts.

Tomēr ir jārēķinās, ka autortiesību pārkāpumi var novest arī pie reāla cietumsoda – tie var būt gadījumi, kad autortiesību pārkāpumi notikuši lielos apmēros vai veikti ar mērķi gūt peļņu, vai tml., cietumsodu par autortiesību pārkāpumiem paredz arī Latvijas Krimināllikuma 148., 149.pants, pieejams šeit: http://likumi.lv/doc.php?id=88966.

Vai failu apmaiņas programma ir tas pats, kas vienādranga tīkls (P2P)?

Vienādranga tīkls ir tehnoloģija, kas ļauj tiem, kas ir šim tīklam pieslēgušies savstarpēji, veikt failu apmaiņu. Šie tīkli ir tikai viens no veidiem, kā var veikt failu apmaiņu internetā. Diemžēl pateicoties anonimitātei, ko šie tīkli piedāvā, pārsvarā failu apmaiņa notiek ar autortiesībām aizsargātiem failiem. Tomēr ir vērojama tendence, ka filmu industrijas arī iesaistās šajos tīkos un piedāvā veikt legāli failu lejupielādi par samaksu.

Kādas ir alternatīvas nelegālai failu apmaiņai?

Izmantojiet kādu no likumīgajiem pakalpojumiem, kas piedāvā jaunākās mūzikas un filmu lejupielādi, tādas vietnes kā *Napster*, *I-tunes*, u.c. Latvijā ir pieejami vairāki tiešsaistes mūzikas veikali, kas piedāvā gan noklausīties jaunāko, gan iegādāties sev tīkamo melodiju: piemēram, http://www.doremi.lv/ - ir iespējams noklausīties un iegādāties dažādu Latvijas mūziķu dziesmas.

Arī vairākām Latvijas mūzikas kompānijām ir izveidoti tiešsaistes veikali, kur var gan noklausīties, gan arī iegādāties dažādu mūziķu albumus un dziesmas.

Tāpat ir vērts sekot līdzi savu elku mājas lapās ievietotajai informācijai, arvien biežāk jaunākos singlus grupas piedāvā lejupielādēt bez maksas.

Kas ir autortiesības?

Autortiesības ir ekskluzīvas tiesības darba autoriem izplatīt, reproducēt un padarīt savus darbus pieejamus sabiedrībai. Autortiesību mērķis ir aizsargāt darba autoru, sniedzot tam iespēju kontrolēt to, kā tiek izmantots viņa radītais darbs, kā arī saņemt atlīdzību par darba izmantošanu un izplatīšanu.

Latvijā ar autortiesībām ir aizsargāti:

- literārie darbi – grāmatas, brošūras, runas, datorprogrammas, lekcijas, spredi̇ķi un tml.
- dramatiskie un muzikāli dramatiskie darbi, scenāriji, audiovizuālu darbu literārie projekti;
- horeogrāfiskie darbi un pantomīmas;
- muzikālie darbi ar tekstu vai bez tā;
- audiovizuālie darbi;
- zīmējumi, glezniecības, tēlniecības un grafikas darbi un citi mākslas darbi;
- lietišķās mākslas darbi, dekorācijas un scenogrāfijas darbi;
- dizaina darbi;
- fotogrāfijas un darbi, kas izpildīti fotogrāfijai līdzīgā veidā;
- celtņu, būvju, arhitektūras darbu skices, meti, projekti un celtņu un būvju risinājumi, citi arhitektūras darinājumi, pilsētbūvniecības darbi un dārzu un parku projekti un risinājumi, kā arī pilnīgi vai daļēji uzceltas būves un realizētie pilsētbūvniecības vai ainavu objekti;

- ģeogrāfiskās kartes, plāni, skices, plastiskie darbi, kas attiecas uz ģeogrāfiju, topogrāfiju un citām zinātnēm;
- citi autoru darbi.

Latvijā ar autortiesībām nav aizsargāti:

- normatīvie un administratīvie akti, citi valsts un pašvaldību iestāžu izdoti dokumenti un tiesas nolēmumi (likumus, tiesu spriedumus, lēmumus un citus oficiālus dokumentus), kā arī šo tekstu oficiālie tulkojumi un oficiālās konsolidētās versijas;
- valsts apstiprinātie, kā arī starptautiski atzītie oficiālie simboli un zīmes (karogi, ģerboņi, himnas, apbalvojumi), kuru lietošanu nosaka atsevišķi normatīvie akti;
- kartes, kuru sagatavošanu un lietošanu nosaka normatīvie akti;
- presē, radio vai televīzijas raidījumos vai citos saziņas līdzekļos sniegtā informācija par dienas jaunumiem, dažādiem faktiem un notikumiem;
- idejas, metodes, procesi un matemātiskās koncepcijas.

Šobrīd gan Latvijā, gan Pasaulē notiek diskusijas par autortiesībām un to piemērošanu 21.gadsimta situācijai – moderno tehnoloģiju pārbagātības laikmetā, līdz ar to iespējams, ka pavisam drīz ir gaidāmas izmaiņas likumdošanā šajā jomā.

Ja tomēr jūs nolemjat riskēt un izmantojat failu apmaiņas programmas, tad uzmanieties:

- lietojot failu apmaiņas programmas, ļoti viegli ir iespējams lejupielādēt kādu vīrusu vai citu programmu, kas var kaitēt tavam datoram, datorā esošajai programmatūrai, un tavai personiskajai informācijai, kuru tu nemaz nevēlies kādam rādīt;
- populāri faili šajās programmās bieži tiek aizstāti ar citiem failiem, vienkārši nomainot tiem nosaukumu – tā tu vari lejupielādēt ko nepatīkamu, vai pat nelikumīgu;
- augšupielādējot failus programmā, esi uzmanīgs un seko līdzi tam, lai tu nejauši nepadari publisku kādu privātu vai pat slepenu informāciju.
- Atcerieties! Ja jūs augšupielādējat failus, kurus neesat radījuši paši un uz kuru publicēšanu jums autors nav devis tiesības, tad šādi jūs varat pārkāpt Autortiesību likumu (skatīt informāciju par atbildību punktā "Atbildība par pārkāpumiem internetā").

Vērst skolēnu uzmanību!

Ja, izmantojot failu apmaiņas programmu, atrodat materiālus, kas ir nelegāli (satur bērnu seksuālu izmantošanu, zoofiliju, nekrofiliju vai vardarbīgu dzimumtieksmes apmierināšanu) par šiem materiāliem ir jāziņo www.drossinternets.lv! Ziņot iespējams anonīmi!

Datora aizsardzība

Katra datora aizsardzību nodrošina divu veidu līdzekļi – gan tehniskie, piemēram, dažādas programmas, ugunsmūri un pretvīrusu programmas, gan veicamie pasākumi, piemēram, programmatūras atjaunināšana, nepieciešamo drošības iestatījumu veikšana, lietotāja izglītošanās.

Aizsardzība pret vīrusiem

Kas ir vīruss?

Vīruss ir datorprogramma, kas radīta, lai izraisītu nevēlamu ietekmi uz datora darbību. Vīrusi ir tā saucamās „blusas", „tārpi", „Trojas zirgi" un citas ļaunprātīgas programmas.

Kā zināt, ka datorā ir vīruss?

Vīrusa infekcijas var iegūt no e-pasta piesaistnēm, no datoram pievienotām atmiņas ierīcēm, no apmeklētajām tīmekļa vietnēm, no internetā lejupielādētām datnēm. Par vīrusu klātbūtni datorā liecina vairāki simptomi:

- lietotnes ilgi veras vaļā un lēni darbojas;
- nav brīvas vietas cietajā diskā;
- datnes ir izdzēstas vai bojātas;
- datora ekrānā parādās savādi ziņojumi un brīdinājuma logi;
- uz darbvirsmas redzamas programmu ikonas, kuras jūs tur neesat novietojuši;
- cilvēki, kuru adreses ir saglabātas jūsu e-pastā, saņem no jums e-pasta ziņojumus, ko neesat sūtījuši;
- jūsu datoram ir īslaicīgi darbības traucējumi vai to vispār nevar iedarbināt.

Ko dara pretvīrusu programma?

Labākais veids, kā pasargāt savu datoru no vīrusiem, ir izmantot pretvīrusu programmu. Šī programma pārbauda jūsu datoru (parasti – jau to ieslēdzot), atrod vīrusus, ja tādi ir, un atbrīvo no tiem datoru. Ir svarīgi regulāri atjaunināt pretvīrusu programmu, jo katru dienu tiek radīti arvien jauni vīrusi. Pretvīrusu programmas tiek papildinātas ar aizsardzību pret tiem. Dažām programmām ir iestatīta automātiskā atjaunināšanas iespēja. Tā nodrošina to, ka jūsu pretvīrusu programma mācēs atrast un izdzēst arī jaunākos vīrusus.

Tā pasargā no vīrusu iekļūšanas datorā, kuri var izraisīt datorā esošo datu zudumu un dažādu programmu darbības traucējumus.

Praktiski padomi vīrusu noteikšanai un novēršanai:

- Neatveriet e-pastam pievienotos failus, ja sūtītājs ir nezināms, aizdomīgs vai neuzticams.
- Neatveriet e-pastam pievienotos failus ja neesat drošs par to saturu, pat ja tas šķiet sūtīts no drauga vai paziņas e-pasta. Daži vīrusi paši pavairo sevi un izsūta caur e-pastu. Labāk esiet droši nekā vēlāk nožēlojat. Vienmēr pārliecinieties, vai tiešām šādi sūtījumi jums ir nosūtīti.
- Neatveriet e-pastam pievienotos failus ja e-pasta nosaukums liek jums šaubīties vai ir negaidīts. Gadījumā, ja nepieciešams, pirms atvēršanas saglabājiet failu uz cietā diska.

- Izdzēsiet 'ķēdes vēstules' un *spam* sūtījumus (mēstules, surogātpasts). Nepārsūtiet un neatbildiet uz šādām vēstulēm. Šie sūtījumi ir nelikumīgi un tie lieki noslogo tīmekli.
- Neveiciet failu lejupielādi no svešiniekiem.
- Esiet piesardzīgi, lejupielādējot failus no interneta. Pārliecinieties, vai avots ir uzticams un ar labu reputāciju. Pārliecinieties, vai pretvīrusu programma pārbauda lejupielādētos failus. Gadījumā, ja neesat droši, neveiciet failu lejupielādi vai arī lejupielādējiet failu kādā ārējā datu nesējā un pēc tam pārbaudiet to ar pretvīrusu programmu
- Regulāri atjaunojiet pretvīrusu programmatūru. Katru mēnesi tiek atklāti 500 jauni vīrusu veidi, tādēļ rūpējieties par savu aizsardzību. Atjaunošanas failos jābūt iekļautiem vismaz vīrusu parakstu failiem. Tāpat regulāri jāatjauno arī pretvīrusa programmatūras skenēšanas dzinējs.
- Regulāri veidojiet failu rezerves kopijas (*backup*). Gadījumā, ja vīruss iznīcina jūsu failus, jūs varēsiet tos aizstāt ar rezerves kopijām. Rezerves kopijas ieteicams saglabāt atsevišķi no darba failiem, vislabāk – ārējā datu nesējā.
- Gadījumā, ja šaubāties, vienmēr esiet piesardzīgi un neatveriet, neveiciet lejuplādēšanu vai atvēršanu, ja faili vai e-pasta pielikumi ir aizdomīgi. Vissvarīgāk ir izvairīties no šo šaubīgo failu atvēršanas. Pārbaudiet, vai jūsu lietotā interneta pārlūka un e-pasta programmatūras ražotājs piedāvā programmas atjaunināšanu. Piemēram, Microsoft drošības risinājumu mājas lapa http://www.microsoft.com/security.
- Informācija par atklātajiem jaunākajiem vīrusiem tiek regulāri atjaunināta arī tīmekļa vietnē http://ddirv.lv

Ugunsmūris

Kas ir ugunsmūris?

Ugunsmūris (*Firewall*) ir drošības sistēma, kas var ierobežot un apturēt cilvēku vai iekārtu neatļautu piekļuvi jūsu datoram caur internetu, jo darbojas kā starpnieks starp jūsu datoru un internetu. Tomēr ugunsmūrim ir arī kāds trūkums – tā kā ugunsmūris pārbauda un kontrolē piekļuvi jūsu datoram no visām tīmekļa vietnēm, tas nedaudz apgrūtina interneta pakalpojumu izmantošanu.

Pēc būtības ugunsmūris ir noteikumu kopums, kas tiek piemērots aizsargājamā datora komunikācijai ar „ārpasauli".

Kā darbojas ugunsmūris?

Kad no kādas tīmekļa vietnes jūs vēlies lejupielādēt kādu datni vai nosūtīt e-pastu, tiek pieprasīta piekļuve tavam datoram. Šajā brīdī ugunsmūris aptur informācijas pārraidi un lūdz tavu atļauju atļaut konkrētajai vietnei vai programmai veikt darbības uz tava datora. Kad ugunsmūris ir saņēmis tavu apstiprinājumu vai aizliegumu, tas attiecīgi atļauj vai aizliedz konkrētajai programmai vai tīmekļa vietnei piekļūt tavam datoram.

No kā ugunsmūris aizsargā?

Ugunsmūris var pasargāt no:

- vīrusu iekļūšanas datorā;

- spiegprogrammatūras un reklāmprogrammatūras veiktajām ļaunprātīgajām darbībām un personīgās informācijas zādzībām;
- surogātpasta saņemšanas;
- uznirstošajiem logiem (pop-up);
- svešinieku piekļuves tavam datoram.

Nelikumīgas darbības un saturs internetā

Sērfojot internetā, ir iespējams nejauši nokļūt vietnēs, kuru satura uztverei jūs vēl neesat gatavi. Un nereti šādas vietnes slēpjas zem ļoti nevainīgiem, pat bērnišķīgiem nosaukumiem. Katrā ziņā nejauša un negaidīta šādu vietņu atvēršanās var būt psihi ļoti traumējoša: cilvēks, kas redzējis šādu tīmekļa vietni, var ilgi mocīties ar nepatīkamām domām par to, ko redzējis, turklāt šī pieredze var arī traucēt attīstīties veselīgai, dabiskai seksualitātei. Tādēļ ļoti svarīgi ir laikus pamanīt pārkāpējus un ziņot par nelikumībām policijai vai www.drossinternets.lv mājas lapā.

Nelikumīgs interneta saturs:

- Pornogrāfiska rakstura materiāls vai informācija par tādu materiālu pieejamību izplatīšanu:
- kuros attēlota vai aprakstīta bērnu pornogrāfija;
- kuros aprakstīta vai attēlota dzimumtieksmes apmierināšana pretdabiskā veidā (zoofilija, nekrofilija);
- kuros attēlota vai aprakstīta dzimumtieksmes apmierināšana vardarbīgā veidā, brutalitāte dzimumattiecībās (sadistiskas un mazohistiskas darbības);
- nenosakāmam saņēmēju lokam vai, ja nav saņemta adresāta piekrišana vai nenodrošinot iespēju atteikties no turpmākiem sūtījumiem un saņēmēja brīdināšanu par to, ka attiecīgajam materiālam ir pornogrāfisks raksturs.
- Uz pedofiliju (mazgadīgo seksuāla izmantošana) mudinoši vai pedofiliju popularizējoši izteikumi, attēli, video u.c. materiāli vai norādes uz mājaslapām, kur šāda informācija ir pieejama.
- Seksuālo pakalpojumu sniegšanas reklāma internetā;
- Mudināšana uz prostitūciju, pedofiliju, vardarbību vai piedalīšanos citās nelikumīgās aktivitātēs (vervēšana).
- Uz rasismu, genocīdu mudinoša informācija, rasu naida kurināšana, rasistiski attēli, klaja apvainošana, mudināšana pievienoties kādam rasistiski noskaņotam grupējumam, diskriminācija pēc etniskās piederības, norāde uz saiti, kurā ir pieejami rasistiski materiāli, šādas informācijas reklamēšana.

Nelikumīgas darbības internetā:

- Kiberterorizēšana (iebiedēšana, izmantojot internetu) - elektronisko informācijas un komunikācijas līdzekļu, piemēram, elektroniskā pasta, tiešsaistes ziņojumapmaiņas, teksta īsziņu, mobilo tālruņu, peidžeru un neslavu ceļošu tīmekļa lapu izmantošanu nolūkā iebiedēt vai citādi ietekmēt, vai mocīt personu vai personu grupu, izmantojot personiskus uzbrukumus vai citas iespējas.
- Savienojuma falsifikācija (pikšķerēšana) - mēģinājumus krāpnieciskā ceļā iegūt slepenu informāciju, piemēram, paroles un kredītkaršu informāciju, uzdodoties par uzticamu personu vai uzņēmumu it kā oficiālā elektroniskā komunikācijā, piemēram, elektroniskajā pastā vai tiešsaistes ziņojumapmaiņā.

Kur ziņot par pārkāpumiem internetā?

Par pārkāpumiem internetā var ziņot:

- interneta portālā www.drossinternets.lv, aizpildot tam paredzētu ziņojuma anketu;
- uz e-pastu zinojumi@drossinternets.lv.
- Valsts policijā

Svarīgi!

Jebkurš ziņojums drīkst būt anonīms. Ja sūtītājs ir sniedzis savus personas datus, tie tiek aizsargāti likumā noteiktajā kārtībā, tos nevienam svešiniekam nedrīkst izpaust, turklāt ziņotājam ir tiesības saņemt informāciju par to, kas tiek darīts ar konkrēto ziņojumu.

Ziņojumi par nelegālu saturu, kurus būs nepieciešams turpmāk izmeklēt, tiks nosūtīti Valsts policijai. Ja būsiet norādījis savu kontaktinformāciju, jūs informēs, kad ziņojums policijā tiks izmeklēts, un, iespējams, uzaicinās sniegt liecību.

Ja iesniegtais ziņojums satur informāciju par pārkāpumu internetā, kas nav nelegāls, konkrētā interneta portāla vadībai tiks lūgts pārkāpumu novērst.

Kontakttelefoni

- Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas uzticības tālrunis: 116111 (80006008)
- Bērnu un jauniešu uzticības tālrunis: 80009000
- Valsts policija: 02, 112, 67075372 (Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības apkarošanas pārvaldes tālrunis)
- Centrs pret vardarbību "Dardedze": 67600685

Atbildība par pārkāpumiem interneta vidē

Atbildība par sodāmiem nodarījumiem paredzēta vienāda neatkarīgi no tā, vai nodarījums izdarīts virtuālajā vai reālajā vidē, jo virtuālajā vidē izdarīts noziedzīgs nodarījums ir tāds pats nodarījums kā reālajā vidē izdarīts nodarījums, atšķiras tikai tā izdarīšanas vieta un veids, kas nekādi neietekmē nodarījuma juridisko kvalifikāciju. Var atšķirties virtuālajā vidē izdarītu nodarījumu izmeklēšanas tehnika un metodika, bet arī tas nekādi neietekmē izmeklējamā nodarījuma juridisko kvalifikāciju. Atkarībā no nodarījuma veida tiek piemērota gan administratīvā, gan krimināla atbildība.

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – LAPK) 21.pants. „Privātpersonas administratīvi procesuālā rīcībspēja" 1) Administratīvi procesuālā rīcībspēja ir: 1)pilngadīgai rīcībspējīgai fiziskajai personai; 2)privāto tiesību juridiskajai personai; 3) personu apvienībai, kurai ir atzīstama procesuālā tiesībspēja. (2) Tās fiziskās personas procesuālās tiesības, kura nav sasniegusi 15 gadu vecumu vai kura atzīta par rīcībnespējīgu, īsteno šīs personas likumiskais pārstāvis. Ja tiesa uzskata, ka nepilngadīgās personas likumisko pārstāvju vai likumisko pārstāvju un nepilngadīgās personas intereses ir savstarpēji atšķirīgas, tā pēc sava ieskata, izprasot bāriņtiesas viedokli, par nepilngadīgās personas pārstāvi var noteikt arī citu personu vai lūgt bāriņtiesu iecelt nepilngadīgajai personai sevišķo aizbildni šīs personas tiesību un interešu aizsardzībai konkrētajā lietā. (3) Tās fiziskās personas procesuālās tiesības, kura sasniegusi vecumu no 15 līdz 18 gadiem, īsteno šīs personas likumiskais pārstāvis. Šādās lietās iestāde vai tiesa uzaicina piedalīties arī attiecīgo nepilngadīgo personu. (4) Likumā noteiktajos gadījumos nepilngadīgā persona ir tiesīga patstāvīgi īstenot savas procesuālās tiesības un izpildīt pienākumus. Ja likums nepilngadīgai personai, kas sasniegusi 15 gadu vecumu, piešķīris tiesības patstāvīgi vērsties iestādē, tai ir tiesības administratīvo aktu vai iestādes faktisko rīcību patstāvīgi pārsūdzēt tiesā. Šādā lietā pēc iestādes vai tiesas ieskata var pieaicināt šīs personas likumisko pārstāvi, lai viņš sniegtu tai palīdzību lietas vešanā. (5) Privāto tiesību juridiskās personas lietas ved tās orgāns vai pilnvarota persona. (6) Personu apvienības lietas ved tās līgumiskais pārstāvis vai pilnvarota persona.

Krimināllikuma (turpmāk - KL) 11.pants. „Vecums, ar kuru iestājas kriminālatbildība." Pie kriminālatbildības saucama fiziskā persona, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Mazgadīgais, tas ir, persona, kas nav sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu, pie kriminālatbildības nav saucams.

Vardarbīgu materiālu izplatīšana

Krimināli sodāma ir tikai pati vardarbība, bet materiālu izplatīšana (izņemot pornogrāfiska rakstura vardarbību vai pavešanu netiklībā) kā tāda nav tieši aizliegta. Bet vardarbības materiālu izplatīšanu var kvalificēt kā sīko huliganismu (LAPK 167.pants) – par lamāšanos ar necenzētiem vārdiem sabiedriskās vietās (Internets/web arī ir sabiedriska vieta), apvainojošu uzmākšanos un citām tamlīdzīgām darbībām, kas traucē sabiedrisko mieru un kārtību – uzliek naudas sodu no piecdesmit līdz divsimt piecdesmit latiem vai piemēro administratīvo arestu uz laiku līdz piecpadsmit diennaktīm.

Iepirkšanās interneta veikalos

LAPK 166.12 pants „Informācijas nesniegšana par preci, pakalpojumu, ražotāju, pārdevēju vai pakalpojumu sniedzēju" - Par normatīvajos aktos noteiktās informācijas nesniegšanu par preci, pakalpojumu, ražotāju, pārdevēju vai pakalpojumu sniedzēju vai par nepilnīgas vai nepatiesas informācijas sniegšanu - uzliek naudas sodu fiziskajām personām no pieciem līdz divsimt piecdesmit latiem, bet juridiskajām personām - no desmit līdz piecsimt latiem. Par šā panta pirmajā daļā

paredzētajiem pārkāpumiem, ja tie izdarīti atkārtoti gada laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas, - uzliek naudas sodu fiziskajām personām no divsimt piecdesmit līdz piecsimt latiem, bet juridiskajām personām - no piecsimt līdz tūkstoš latiem.

LAPK 166.17 pants „Preču (pakalpojumu) zīmes izmantošanas noteikumu pārkāpšana" - Par noteiktā kārtībā reģistrētās preču (pakalpojumu) zīmes izmantošanas noteikumu pārkāpšanu - uzliek naudas sodu no piecdesmit līdz simt latiem, konfiscējot kontrafaktās preces.

Surogātpasta vēstuļu (SPAM) sūtīšana ar reklāmas paziņojumiem

LAPK 166.13 pants „Reklāmas un komercprakses noteikumu pārkāpšana" - Par noteiktās kārtības pārkāpšanu reklāmas sniegšanā vai izplatīšanā — uzliek naudas sodu fiziskajām personām līdz simt latiem, bet juridiskajām personām — no piecsimt līdz piectūkstoš latiem. Par normatīvo aktu prasībām neatbilstošas reklāmas sniegšanu vai izplatīšanu — uzliek naudas sodu fiziskajām personām līdz piecsimt latiem, bet juridiskajām personām — no piecsimt līdz desmittūkstoš latiem. Par negodīgu komercpraksi — uzliek naudas sodu fiziskajām personām līdz piecsimt latiem, bet juridiskajām personām — līdz desmittūkstoš latiem.

LAPK 204.16 pants „Komerciāla paziņojuma sūtīšanas aizlieguma pārkāpšana" - Par likumā noteiktā komerciāla paziņojuma sūtīšanas aizlieguma pārkāpšanu — izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu fiziskajām personām no simt līdz trīssimt piecdesmit latiem, bet juridiskajām personām — no piecsimt līdz piectūkstoš latiem.

Draudēšana, emocionāla pazemošana un vardarbība

LAPK 172.2 pants „Fiziska un emocionāla vardarbība pret bērnu" - ar fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu — izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu līdz divdesmit latiem. Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti gada laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas vai tās izdarījušas valsts vai pašvaldību institūciju amatpersonas vai darbinieki, — uzliek naudas sodu no divdesmit pieciem līdz piecdesmit latiem.

KL 132. pantā „Draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu" - Par draudiem izdarīt slepkavību vai nodarīt smagu miesas bojājumu, ja ir bijis pamats baidīties, ka šie draudi var tikt izpildīti, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz divdesmit minimālajām mēnešalgām.

KL 124.pants. „Novešana līdz pašnāvībai" (1) Par personas novešanu līdz pašnāvībai vai tās mēģinājumam, cietsirdīgi apejoties ar cietušo vai sistemātiski pazemojot viņa personisko cieņu, ja šī persona nav atradusies materiālā vai citādā atkarībā no vainīgā, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem. (2) Par tādām pašām darbībām attiecībā uz personu, kas atradusies materiālā vai citādā atkarībā no vainīgā, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem.

Goda aizskaršana, neslavas celšana

KL 156. pantā „Goda aizskaršana" - Par tīšu personas goda aizskaršanu vai cieņas pazemošanu mutvārdos, rakstveidā vai ar darbību — soda ar piespiedu darbu vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām.

KL 157. pantā „Neslavas celšana" - Par apzināti nepatiesu, otru personu apkaunojošu izdomājumu tīšu izplatīšanu iespiestā vai citādā veidā pavairotā sacerējumā, kā arī mutvārdos, ja tā

izdarīta publiski (neslavas celšana), — soda ar piespiedu darbu vai ar naudas sodu līdz sešdesmit minimālajām mēnešalgām.

KL 158. pants „Par tīšu goda aizskaršanu vai neslavas celšanu masu saziņas līdzeklī” — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz trīsdesmit minimālajām mēnešalgām.

Naida kurināšana un diskriminācija internetā

KL 149.1 pantā „Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana” - (1) Par diskrimināciju rasu vai etniskās piederības dēļ vai par cita normatīvajos aktos noteiktā diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu, ja tā izdarīta atkārtoti gada laikā, — soda ar naudas sodu līdz trīsdesmit minimālajām mēnešalgām. (2) Par tādu pašu darbību, ja ar to radīts būtisks kaitējums vai ja tā saistīta ar vardarbību, krāpšanu vai draudiem, vai ja to izdarījusi personu grupa vai valsts amatpersona, vai uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, vai ja tā izdarīta, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām.

KL 150. pantā „Reliģiskā naida celšana” - (1) Par personu reliģisko jūtu aizskaršanu vai naida celšanu sakarā ar šo personu attieksmi pret reliģiju vai ateismu — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz četrdesmit minimālajām mēnešalgām. (2) Par tādu pašu darbību, ja ar to radīts būtisks kaitējums vai ja tā saistīta ar vardarbību, krāpšanu vai draudiem, vai ja to izdarījusi personu grupa vai valsts amatpersona, vai uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, vai ja tā izdarīta, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz astoņdesmit minimālajām mēnešalgām.

KL 71.1 pantā „Aicinājums uz genocīdu” Par publisku aicinājumu uz genocīdu —soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem.

KL 77. pantā „Aicinājums uz agresīvu karu”- Par publisku aicinājumu uz agresīvukaru vai militāra konflikta izraisīšanu — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem.

KL 78. pantā „Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana” - (1) Par darbību, kas apzināti vērsta uz nacionālā, etniskā vai rasu naida vai nesaticības izraisīšanu, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz sešdesmit minimālajām mēnešalgām. (2) Par tādu pašu darbību, ja tā saistīta ar vardarbību, krāpšanu vai draudiem vai ja to izdarījusi personu grupa vai valsts amatpersona, vai uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, vai ja tā izdarīta, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem.

Naidīgi izteikumi pret valsts valodu, simboliem, zaimošana

LAPK 201.36 pants „Necieņa pret valsts valodu” - Par klaju necieņas izrādīšanu pret valsts valodu - uzliek naudas sodu līdz divsimt piecdesmit latiem.

LAPK 201.44 pants „Necieņa pret valsts simboliem” - Par klajas necieņas izrādīšanu Latvijas valsts karogam, valsts ģerbonim vai valsts himnai - uzliek naudas sodu līdz divsimt piecdesmit latiem.

LAPK 204.15 pants „Ģerboņu un atribūtikas ar valsts ģerboni nelikumīga lietošana” - Par ģerboņu reģistrā nereģistrēta ģerboņa lietošanu — uzliek naudas sodu valsts vai pašvaldības iestādes

vadītājam līdz divdesmit latiem. Par likumā paredzētajā kārtībā neapstiprinātas atribūtikas ar valsts ģerboni lietošanu — uzliek naudas sodu līdz divdesmit latiem. Par ģerboņa lietošanu bez tā īpašnieka atļaujas — uzliek naudas sodu līdz divdesmit latiem.

KL 81. pantā „Aicinājums vardarbīgi gāzt Latvijas Republikas valsts varu un vardarbīgi grozīt valsts iekārtu" - Par publisku aicinājumu vardarbīgi gāzt Latvijas Republikas Satversmē nostiprināto valsts varu vai vardarbīgi grozīt valsts iekārtu, kā arī par šādu aicinājumu saturoša materiāla izplatīšanu tādā pašā nolūkā — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām.

KL 82. pantā „Aicinājums likvidēt Latvijas Republikas valstisko neatkarību", 83. pantā „Aicinājums graut Latvijas Republikas teritoriālo vienotību", 88.1 pantā „Terorisma finansēšana" - (1) Par publisku aicinājumu likvidēt Latvijas Republikas valstisko neatkarību nolūkā iekļaut Latviju vienotā valstiskā veidojumā ar kādu citu valsti vai likvidēt citādā veidā — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar naudas sodu līdz sešdesmit minimālajām mēnešalgām. (2) Par organizatorisku darbību, kas vērsta uz Latvijas Republikas valstiskās neatkarības likvidēšanu nolūkā iekļaut Latviju vienotā valstiskā veidojumā ar kādu citu valsti vai likvidēt citādā veidā, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām.

KL 93. pantā „Valsts simbolu zaimošana" - Par Latvijas valsts ģerboņa vai Latvijasvalsts karoga noraušanu, saplēšanu, salaušanu, iznīcināšanu vai par citādu šo valsts simbolu zaimošanu, kā arī par Latvijas valsts himnas publisku zaimošanu — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām.

Valsts noslēpuma izpaušana, publicēšana intenetā

KL 94. pantā „Valsts noslēpuma apzināta izpaušana" - Par ziņu, kuras ir valsts noslēpums, apzinātu izpaušanu, ja to izdarījusi persona, kam šīs ziņas uzticētas vai kļuvušas zināmas sakarā ar dienestu vai darbu, turklāt šim nodarījumam nav spiegošanas pazīmju, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem vai ar naudas sodu līdz simt divdesmit minimālajām mēnešalgām.

KL 95. pantā „Valsts noslēpuma izpaušana aiz neuzmanības" - Par valsts noslēpuma izpaušanu aiz neuzmanības vai tādu dokumentu nozaudēšanu, kuri satur valsts noslēpumu, kā arī tādu priekšmetu nozaudēšanu, ziņas par kuriem ir valsts noslēpums, ko izdarījusi persona, kurai ziņas, dokumenti vai priekšmeti bijuši uzticēti, ja dokumenti vai priekšmeti nozaudēti, pārkāpjot valsts noslēpuma aizsardzības noteikumus, un ja ar to radīts būtisks kaitējums, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām.

Pornogrāfisku materiālu pieejamība internetā

LAPK 173.2 pants „Erotiska un pornogrāfiska rakstura materiālu ievešanas, izgatavošanas, izplatīšanas, publiskas demonstrēšanas vai reklamēšanas noteikumu pārkāpšana" - Par erotiska rakstura materiālu (sacerējumu, iespiedizdevumu, attēlu, datorprogrammu, filmu, videoierakstu un audioierakstu, televīzijas un radio raidījumu) ievešanas, izgatavošanas, izplatīšanas, publiskas demonstrēšanas vai reklamēšanas noteikumu pārkāpšanu - izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu fiziskajām personām līdz simt latiem, bet juridiskajām personām - līdz tūkstoš latiem, konfiscējot šos materiālus vai bez konfiskācijas. Par pornogrāfiska rakstura materiālu (sacerējumu, iespiedizdevumu, attēlu, datorprogrammu, filmu, videoierakstu un audioierakstu, televīzijas un radio raidījumu)

ievešanas, izgatavošanas, izplatīšanas, publiskas demonstrēšanas vai reklamēšanas noteikumu pārkāpšanu - uzliek naudas sodu fiziskajām personām no simt līdz divsimt piecdesmit latiem, bet juridiskajām personām - no tūkstoš līdz divtūkstoš piecsimt latiem, konfiscējot šos materiālus vai bez konfiskācijas.175.4 pants „Saeimas komisijas slēgtā sēdē iegūtu ziņu neatļauta izpaušana"

Pavešana netiklībā, pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās

KL 162. pantā „Pavešana netiklībā" - (1) Par netiklu darbību izdarīšanu ar nepilngadīgo pret viņa gribu vai ja to izdarījusi pilngadīga persona — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu. (2) Par netiklu darbību izdarīšanu ar mazgadīgo — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem.

KL 62.1 pants. „Pamudināšana iesaistīties seksuālās darbībās" (1) Par sešpadsmit gadu vecumu nesasniegušas personas pamudināšanu iesaistīties seksuālās darbībās vai šādas personas pamudināšanu tikties ar mērķi izdarīt seksuālas darbības vai stāties dzimumattiecībās neatkarīgi no veida, kādā pamudinājums izteikts, ja to izdarījusi pilngadīga persona, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu. (2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas ar mazgadīgo, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem.

Pornogrāfiju saturošu, bērnu seksuālu izmantošanu saturošu materiālu aprite

KL 166.pants. „Pornogrāfiska vai erotiska rakstura materiālu ievešanas, izgatavošanas un izplatīšanas noteikumu pārkāpšana" (1) Par pornogrāfisku sacerējumu, iespiedizdevumu, attēlu, filmu, video un audio ierakstu vai citādu pornogrāfiska rakstura materiālu ievešanas, izgatavošanas, izplatīšanas, publiskas demonstrēšanas, atskaņošanas, reklāmas noteikumu pārkāpšanu, ja tas izdarīts atkārtoti gada laikā, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz trīsdesmit minimālajām mēnešalgām. (2) Par tādu pornogrāfiska vai erotiska rakstura materiālu lejupielādi iegādāšanos, ievešanu, izgatavošanu, publisku demonstrēšanu, reklamēšanu vai citādu izplatīšanu, kuros aprakstīta vai attēlota bērnu seksuāla izmantošana, cilvēku seksuālas darbības ar dzīvniekiem, nekrofilija vai pornogrāfiska rakstura vardarbība, kā arī par šādu materiālu glabāšanu — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (3) Par nepilngadīgā iesaistīšanu vai izmantošanu pornogrāfiska vai erotiska rakstura materiālu izgatavošanā (ražošanā) — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem vai ar naudas sodu līdz astoņdesmit minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (4) Par mazgadīgā iesaistīšanu vai izmantošanu pornogrāfiska vai erotiska rakstura materiālu izgatavošanā (ražošanā) — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz divpadsmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (5) Par šā panta trešajā vai ceturtajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarījusi organizēta grupa, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz piecpadsmit gadiem, konfiscējot mantu, un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem.

Prostitūcijas pakalpojumu reklāmas pieejamība internetā

LAPK 174.4 pants. „Prostitūcijas ierobežošanas noteikumu pārkāpšana" Par prostitūcijas ierobežošanas noteikumu pārkāpšanu - uzliek naudas sodu fiziskajām personām no divsimt piecdesmit līdz piecsimt latiem, bet juridiskajām personām — no piecsimt līdz tūkstoš latiem.

Aicinājumi izdarīt likumpārkāpumus

KL 172.pants. „Nepilngadīgā iesaistīšana noziedzīgā nodarījumā” Par nepilngadīgā iesaistīšanu noziedzīgā nodarījumā — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar arestu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām

LAPK 174.5 pants. „Publiski aicinājumi izdarīt likumpārkāpumus” Par sapulces, gājiena vai piketa, kā arī publiska izklaides vai svētku pasākuma laikā publiski izteiktu aicinājumu izdarīt likumpārkāpumu — uzliek naudas sodu līdz divsimt piecdesmit latiem. Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti gada laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas, — uzliek naudas sodu no divsimt piecdesmit līdz piecsimt latiem vai piemēro administratīvo arestu uz laiku līdz piecpadsmit diennaktīm.

LAPK 176.pants. „Patvarība” Par patvarību, tas ir, kādas darbības izdarīšanu patvaļīgi, apejot likumā noteikto kārtību, ja šī patvarība nav saistīta ar ievērojama zaudējuma nodarīšanu, — uzliek naudas sodu līdz divsimt piecdesmit latiem.

Informācijas publicēšana internetā

LAPK 201.35 pants „Sabiedrībai paredzētās informācijas sniegšanas noteikumu neievērošana” - Par uzrakstu, izkārtņu, afišu, plakātu, paziņojumu vai citu ziņojumu nesniegšanu valsts valodā, ja normatīvais akts paredz šo informāciju sniegt valsts valodā, - izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu personām līdz piecdesmit latiem, bet amatpersonām - naudas sodu no divdesmit pieciem līdz simt latiem. Par valsts valodas lietošanu sabiedrības informēšanai paredzētā atklātā informācijā neievērojot spēkā esošās valsts valodas normas, ja normatīvais akts paredz ievērot šīs normas, - izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu atbildīgajām personām no divdesmit pieciem līdz simt latiem. Par Latvijā ražoto preču etiķetēs, cenu rādītājos, preču marķējumā, lietošanas instrukcijās, garantijas dokumentos vai tehniskajā pasē, uzrakstos uz saražotās produkcijas, tās iesaiņojuma vai konteinera sniegtās informācijas neveidošanu valsts valodā, ja šī produkcija vai preces nav paredzētas eksportam, — izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu atbildīgajām personām no divdesmit pieciem līdz simt latiem. Par preču realizēšanu, nenodrošinot preču marķējumā, lietošanas instrukcijās, garantijas dokumentos vai tehniskajā pasē ietvertās informācijas pilnīgu un precīzu tulkojumu valsts valodā, — izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu atbildīgajām personām no divdesmit pieciem līdz simt latiem. Par šā panta ceturtajā daļā paredzēto pārkāpumu, ja tas izdarīts atkārtoti gada laikā pēc administratīvā soda piemērošanas, - uzliek naudas sodu no simt līdz divsimt piecdesmit latiem. Par formas vai satura ziņā mazākas vai šaurākas informācijas sniegšanu valsts valodā gadījumos, kad līdztekus valsts valodai informācijā tiek izmantota arī svešvaloda, - uzliek naudas sodu personām līdz piecdesmit latiem, bet amatpersonām - no divdesmit pieciem līdz simt latiem. Par uzrakstu, izkārtņu, bukletu un citu sabiedrības informēšanai paredzētu ziņojumu sniegšanu sabiedrībai pieejamās vietās līdztekus valsts valodai arī svešvalodā, ja normatīvie akti paredz šīs informācijas sniegšanu tikai valsts valodā, — izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu atbildīgajām personām no divdesmit pieciem līdz simt latiem.

KL 147. pantā „Izgudrotāja un dizainera tiesību pārkāpšana” - (1) Par izgudrojuma vai dizainparauga tīšu izpaušanu bez izgudrotāja, dizainera vai viņu tiesību pārņēmēja atļaujas, pirms izgudrojumu vai dizainparaugu attiecīgā persona izpaudusi pati vai pirms tas izpausts ar šīs personas piekrišanu, kā arī par izgudrojuma vai dizainparauga autorības piesavināšanos vai līdzautorības uzspiešanu — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz divsimt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas

konfiskācijas. (2) Par piespiešanu ar vardarbību vai tās draudiem, vai ar šantāžu atteikties no izgudrojuma vai dizainparauga autorības vai par līdzautorības uzspiešanu — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz divsimt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

KL 169. pantā „Adopcijas noslēpuma izpaušana" - ar adopcijas noslēpuma izpaušanu pret adoptētāja gribu — soda ar arestu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz desmit minimālajām mēnešalgām.

KL 145. pantā „Sveša noslēpuma izpaušana" - Par sveša personiska noslēpuma tīšu izpaušanu, ja to izdarījusi persona, kam pēc sava amata vai nodarbošanās jāglabā slepenībā tai uzticētās vai zināmas kļuvušās ziņas, — soda ar arestu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz divdesmit minimālajām mēnešalgām.

KL 144. pantā „Korespondences, pa telekomunikāciju tīkliem pārraidāmās informācijas un citas informācijas noslēpuma pārkāpšana" - (1) Par personas korespondences, pa telekomunikāciju tīkliem pārraidāmās informācijas noslēpuma tīšu pārkāpšanu, kā arī par tādas informācijas un programmu noslēpuma tīšu pārkāpšanu, kas paredzētas lietošanai sakarā ar datu elektronisko apstrādi, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām, atņemot tiesības uz zināmu nodarbošanos uz laiku līdz pieciem gadiem vai bez tā. (2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas mantkārīgā nolūkā, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām, atņemot tiesības uz zināmu nodarbošanos uz laiku līdz pieciem gadiem vai bez tā.

Ar autortiesībām aizsargātu materiālu publicēšana un izplatīšana

LAPK 204.4 pants „Filmu izplatīšanas noteikumu pārkāpšana" - Par filmu un to ražošanas materiālu producēšanu izplatīšanai un izvešanai no Latvijas Republikas bez filmu producenta reģistrācijas - uzliek naudas sodu no piecdesmit līdz simt latiem. Par filmu izplatīšanu bez izplatīšanas veida un darbības vietas reģistrācijas - uzliek naudas sodu no piecdesmit līdz divsimt piecdesmit latiem. Par nereģistrētu filmu kopiju (videoierakstu) izplatīšanu, par filmas reģistrācijas apliecībā norādīto filmas izmantošanas tiesību neievērošanu - uzliek naudas sodu fiziskajām personām līdz divsimt piecdesmit latiem, bet juridiskajām personām - no divsimt līdz divtūkstoš latiem, konfiscējot šo filmu kopijas (videoierakstus). Par filmas reģistrācijas apliecības saņēmēja pienākumu neievērošanu - uzliek naudas sodu no simt līdz piecsimt latiem. Par filmu glabāšanas un uzskaites noteikumu neievērošanu, par izplatītāja pienākumu pārkāpšanu - uzliek naudas sodu fiziskajām personām no piecdesmit līdz divsimt piecdesmit latiem, bet juridiskajām personām - no divsimt līdz divtūkstoš latiem, konfiscējot ar pārkāpuma izdarīšanu saistītās filmu kopijas (videoierakstus).

LAPK 204.6 pants „Autortiesību un blakustiesību objektu nelikumīga izmantošana" – Par autortiesību vai blakustiesību objektu izmantošanu publiskā izpildījumā, ja nav saņemta likumā paredzētā licence, kā arī par komerciālos nolūkos publicētu fonogrammu izmantošanu, ja nav veikta atlīdzības samaksa, — uzliek naudas sodu no piecdesmit līdz simt latiem. Par tādām pašām darbībām, ja tās atkārtoti izdarītas gada laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas, — uzliek naudas sodu no simt līdz divsimt piecdesmit latiem.

KL 148. pantā „Autortiesību un blakustiesību pārkāpšana" - (1) Par autortiesību tīšu pārkāpšanu, ja tā izdarīta, pārkāpjot autora tiesības uz darba izmantošanu, vai par blakustiesību tīšu

pārkāpšanu —soda ar arestu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt piecdesmit minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (3) Par autorības vai autortiesību piesavināšanos vai līdzautorības uzspiešanu — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz divsimt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (4) Par piespiešanu ar vardarbību vai tās draudiem, vai ar šantāžu atteikties no autorības vai par līdzautorības uzspiešanu — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar naudas sodu līdz divsimt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (5) Par šā panta pirmajā, trešajā vai ceturtajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarījusi organizēta grupa, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz septiņiem gadiem, konfiscējot mantu, un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem.

KL 149. pantā „Nelikumīgas darbības ar autortiesību un blakustiesību objektiem” - (1) Par autortiesību vai blakustiesību objektu iegūšanu realizācijai, uzglabāšanu vai slēpšanu atkārtoti gada laikā, ja tie publicēti, reproducēti vai kā citādi izmantoti, pārkāpjot autortiesības vai blakustiesības, — soda ar arestu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (2) Par šā panta pirmajā daļā minēto objektu nelikumīgu realizāciju, kā arī par citādu materiāla labuma gūšanu, izmantojot šos objektus, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (3) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, vai ja tās izdarītas lielā apmērā, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar arestu, vai ar naudas sodu līdz divsimt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (4) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarījusi organizēta grupa, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz septiņiem gadiem, konfiscējot mantu, un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem.

LAPK 155.8 pants „Nelikumīgas darbības ar autortiesību un blakustiesību objektiem” - Par tādu autortiesību vai blakustiesību objektu iegūšanu realizācijai, uzglabāšanu vai slēpšanu, kuri publicēti, reproducēti vai kā citādi izmantoti, pārkāpjot autortiesības vai blakustiesības, - uzliek naudas sodu no simt līdz divsimt piecdesmit latiem, konfiscējot šos objektus un to nesējus.

Izlozes un azartspēles internetā

LAPK 204.5 pants. „Izložu un azartspēļu organizēšanas un rīkošanas kārtības pārkāpšana.” Par izložu vai azartspēļu organizēšanas un rīkošanas kārtības pārkāpšanu - uzliek naudas sodu fiziskajām personām līdz divsimt latiem, juridiskajām personām - līdz piecsimt latiem. Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti gada laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas, - uzliek naudas sodu fiziskajām personām līdz divsimt piecdesmit latiem, bet juridiskajām personām — līdz tūkstoš latiem, konfiscējot administratīvā pārkāpuma priekšmetus un izdarīšanas rīkus vai bez konfiskācijas.

Fiziskās personas datu nesankcionēta izmantošana

LAPK 204.7 pants „Nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem” Par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem, tas ir, par jebkurām nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas

datiem, ieskaitot datu vākšanu, reģistrēšanu, ievadīšanu, glabāšanu, sakārtošanu, pārveidošanu, izmantošanu, nodošanu, pārraidīšanu, izpaušanu, bloķēšanu vai dzēšanu, — izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu fiziskajām personām no piecdesmit līdz četrsimt latiem, amatpersonām — no simt līdz četrsimt latiem, bet juridiskajām personām — no tūkstoš līdz astoņtūkstoš latiem, konfiscējot pārkāpuma priekšmetus un izdarīšanas rīkus vai bez konfiskācijas. Par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas sensitīvajiem personas datiem, tas ir, par jebkurām nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas sensitīvajiem personas datiem, ieskaitot datu vākšanu, reģistrēšanu, ievadīšanu, glabāšanu, sakārtošanu, pārveidošanu, izmantošanu, nodošanu, pārraidīšanu, izpaušanu, bloķēšanu vai dzēšanu, — izsaka brīdinājumu vai uzliek naudas sodu fiziskajām personām no divsimt līdz piecsimt latiem, amatpersonām — no trīssimt līdz piecsimt latiem, bet juridiskajām personām — no trīstūkstoš līdz desmittūkstoš latiem, konfiscējot pārkāpuma priekšmetus un izdarīšanas rīkus vai bez konfiskācijas. Par fiziskās personas datu bloķēšanas, kļūdaini vai nelikumīgi iegūtu datu izdzēšanas vai iznīcināšanas rīkojuma neizpildīšanu, kā arī par fiziskās personas datu apstrādes turpināšanu pēc tam, kad apstrādei noteikts pastāvīgs vai pagaidu aizliegums, — uzliek naudas sodu fiziskajām personām no piecdesmit līdz piecsimt latiem, amatpersonām — no divsimt līdz piecsimt latiem, bet juridiskajām personām — no tūkstoš līdz desmittūkstoš latiem.

Fizisko personu datu aizsardzības likums

1) datu subjekts — fiziskā persona, kuru var tieši vai netieši identificēt;

2) personas datu apstrāde — jebkuras ar personas datiem veiktas darbības, ieskaitot datu vākšanu, reģistrēšanu, ievadīšanu, glabāšanu, sakārtošanu, pārveidošanu, izmantošanu, nodošanu, pārraidīšanu un izpaušanu, bloķēšanu vai dzēšanu;

3) sensitīvi personas dati — personas dati, kas norāda personas rasi, etnisko izcelsmi, reliģisko, filozofisko un politisko pārliecību, dalību arodbiedrībās, kā arī sniedz informāciju par personas veselību vai seksuālo dzīvi;

KL 145.pants „Nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem” (1) Par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem, ja ar to radīts būtisks kaitējums, - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām. (2) Par nelikumīgām darbībām ar fiziskās personas datiem, ja tās izdarījis personas datu apstrādes pārzinis vai operators atriebības, mantkārīgā vai šantāžas nolūkā, - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt divdesmit minimālajām mēnešalgām. (3) Par personas datu apstrādes pārziņa vai operatora vai datu subjekta ietekmēšanu, pielietojot vardarbību vai draudus vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību, vai ar viltu nolūkā veikt nelikumīgas darbības ar fiziskās personas datiem - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz divsimt minimālajām mēnešalgām."

Krāpšanās (finansu) internetā

KL 177.1 pantā „Krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā” - 1) Par svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu, vai citu mantisku labumu iegūšanu, apzināti ievadot automatizētā datu apstrādes sistēmā nepatiesus datus, lai ietekmētu tās resursu darbību (datorkrāpšana), — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz astoņdesmit minimālajām mēnešalgām. (2) Par datorkrāpšanu, ja tā izdarīta atkārtoti vai ja to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem vai ar mantas konfiskāciju, vai ar naudas sodu līdz simt piecdesmit minimālajām

mēnešalgām. (3) Par datorkrāpšanu, ja tā izdarīta lielā apmērā vai ja to izdarījusi organizēta grupa, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz piecpadsmit gadiem vai ar naudas sodu līdz divsimt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.

KL 193.1 pantā „Datu, programmatūras un iekārtu iegūšana, izgatavošana, izplatīšana, izmantošana un glabāšana nelikumīgām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem" - (1) Par tādu datu iegūšanu, izplatīšanu vai izmantošanu, kas dod iespēju nelikumīgi izmantot finanšu instrumentu vai maksāšanas līdzekli, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (2) Par programmatūras vai iekārtas izgatavošanu vai pielāgošanu šā likuma 193.pantā paredzēto noziegumu izdarīšanai, kā arī par šādas programmatūras vai iekārtas iegūšanu, glabāšanu vai izplatīšanu tādā pašā nolūkā — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz astoņiem gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (3) Par šā panta pirmajā vai otrajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarījusi organizēta grupa, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz desmit gadiem, konfiscējot mantu, un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem.

Mājas lapu, datu bāžu uzlaušana

KL 241.pants. „Patvaļīga piekļūšana automatizētai datu apstrādes sistēmai" (1) Par patvaļīgu (bez attiecīgas atļaujas vai izmantojot citai personai piešķirtas tiesības) piekļūšanu automatizētai datu apstrādes sistēmai vai tās daļai, ja tas saistīts ar datu apstrādes sistēmas aizsardzības līdzekļu pārvarēšanu un ja ar to radīts būtisks kaitējums, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām. (2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas mantkārīgā nolūkā vai izraisījušas smagas sekas, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. (3) Par šā panta pirmajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās vērstas pret valsts informācijas sistēmām, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem vai ar naudas sodu līdz simt astoņdesmit minimālajām mēnešalgām.

Informācija pārdomām!

Trīs 6. klases skolnieki bija gājuši pēc stundām pie viena no zēna vecākiem uz darbu un sēdējuši pie tēva datora, spēlējuši spēlītes. Vienā reizē izdomājuši izjokot skolotāju un no mobilā operatora mājas lapas sūtījuši „anonīmas" draudu īsziņas savai skolotājai. Skolotāja, nezinot, ka to dara puikas joka pēc, bija nobijusies un aizgāja ar iesniegumu uz policiju, tika ierosināta krimināllieta. Zēna tētim, pie kura datora puikas bija sēdējuši, darbā sanāca lielas nepatikšanas, jo uz darba vietu bija atnākusi kriminālpolicija un norādījuši uz zēna tēti, ka no viņa datora ir tikuši izteikti draudi skolotājai, par ko draud krimināatbildība.

Informācija vecākiem

Vecākiem ir ierobežots laiks, ko viņi var pavadīt, uzraugot sava bērna darbības tiešsaistē. Un pavisam noteikti nav iespējams kontrolēt miljoniem tīmekļa vietņu, kas pastāv internetā. Tāpēc ir izstrādātas dažādas datora tehnoloģijas, kas palīdzēs pasargāt bērnus. Uzstādot interneta drošības programmatūras risinājumus datoram, jūs savai ģimenei nodrošināt papildu aizsardzību no riskiem un draudiem, kas var rasties, lietojot internetu.

Interneta drošības programmatūras palīdzēs vecākiem:

- bloķēt un uzraudzīt piekļuvi saturam un pakalpojumiem, kas bērniem nav piemēroti;
- pārvaldīt bērnu un pusaudžu ziņkārību un zinātkāro dabu;
- nodrošināt atbilstīgu interneta piekļuves līmeni dažādu vecumu bērniem;
- apzināt draugus, ko viņu bērni iegūst tiešsaistē;
- samazināt tiešsaistes komerciālās informācijas un finanšu riskus, kam ir pakļauti bērni;
- kontrolēt personisko informāciju, kuru bērni sniedz internetā;
- samazināt datora tehnisko problēmu risku;
- apzināties, ka bērni var tikt pakļauti izmantošanai vai iebiedēšanai

Kura ir jūsu ģimenei piemērotākā interneta drošības programmatūra?

Tas atkarīgs no jūsu ģimenes personiskajiem apstākļiem:

- cik liela ir jūsu ģimene un kāds ir bērnu vecums;
- galvenās tiešsaistes darbības, kas tiek veiktas jūsu datorā;
- saturs, no kura jūs vēlaties izvairīties.

Ir pieejamas daudzas interneta drošības programmatūras, un liela daļa no tām nodrošina elastīgu iespēju apvienot tehniskos risinājumus tā, lai jūsu ģimene varētu atrast pareizo kombināciju.

Vai ģimenē ir pirmsskolas vai pamatskolas vecuma bērni?

Apsveriet iespēju lietot filtru, kurā ir definētas atļautās vietnes, un apvienojiet to ar drošajām zonām, ģimenei draudzīgām meklētājprogrammām un marķēšanas rīkiem.

Vai ģimenē ir vairāki bērni, kas lieto internetu?

Apsveriet iespēju uzstādīt filtrēšanas rīkus ar atšķirīgu piekļuves līmeni katram ģimenes loceklim – kā bērniem, tā vecākiem.

Vai jūs lejupielādējat informāciju vai saņemat e-pastu no cilvēkiem, kurus nepazīstat?

Apsveriet iespēju uzstādīt pretvīrusu programmas un surogātpasta filtrus, lai pasargātu savu datoru no vīrusiem.

Vai bieži veicat finanšu pārskaitījumus internetā?

Apsveriet pretspiegošanas programmas uzstādīšanu, lai būtu droši, ka esat pasargāti no tiešsaistes surogātziņojumiem un iespējamas krāpšanas internetā.

Ne visa programmatūra ir jāpērk, var gadīties, ka daži no rīkiem jau ir jūsu datorā – jums tie tikai jāaktivizē vai jāpielāgo to uzstādījumi. Tāpat internetā ir atrodamas daudzas bezmaksas programmatūras, kas funkcionalitātes ziņā neatpaliek no maksas programmām. Sazinieties ar savu interneta pakalpojumu sniedzēju, lai uzzinātu vairāk!

Kas ir interneta satura filtrs?

Interneta filtrs (pazīstams arī kā vecāku kontroles programma) vienkārši kontrolē, kāda satura interneta lapas iespējams apskatīt ģimenes datorā, un kontrolē arī lietotāja piekļuvi šim saturam.

Dažiem progresīvākajiem filtriem var iestatīt papildu iespējas:

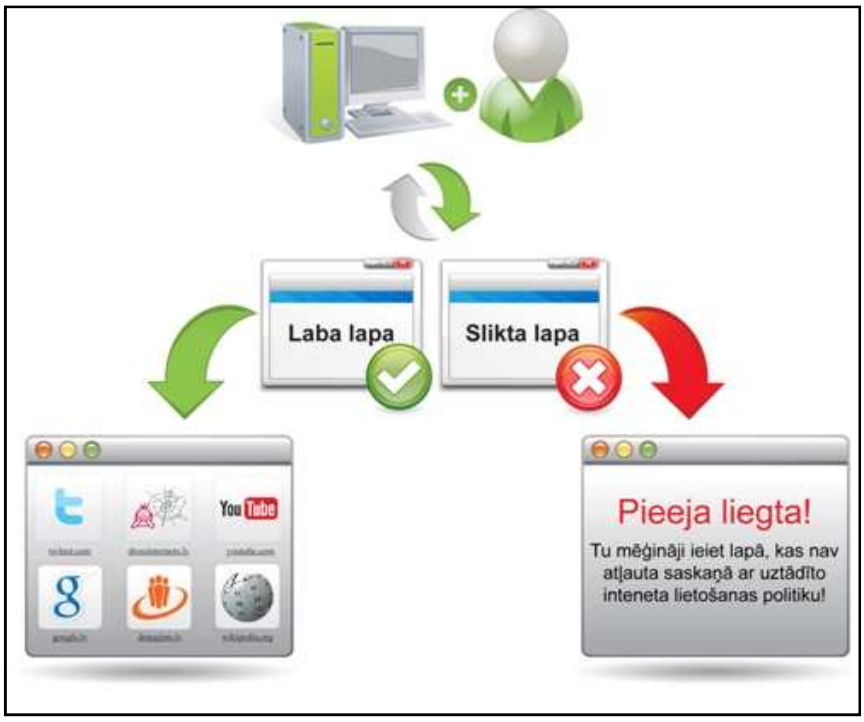
- Bloķēt vai novērot piekļuvi tiešsaistes lietojumprogrammām, piemēram, tērzētavām, intereškopām vai tiešsaistes ziņojumapmaiņai.
- Bloķēt personiskas informācijas (vārdu, adrešu, telefona numuru) uzrādīšanu.
- Novērst neautorizētu lejupielādi.
- Ierobežot laiku, kad iespējams piekļūt internetam.
- Fiksēt aktivitātes internetā un automātiski nosūtīt brīdinājuma e-pastus, kad atrasti neatbilstoši materiāli.
- Vairums filtru iespējams aizsargāt ar paroli, lai bērni tos nevarētu apiet.

Kā darbojas filtri?

Ir trīs dažādi veidi, kā darbojas interneta satura filtri:

- Melnie saraksti – saraksts ar tām tīmekļa vietnēm, par kurām zināms, ka to saturs ir nevēlams. Filtrs salīdzina vietnes adresi ar melno sarakstu un, ja tiek atrasta sakritība, lietotājam tiek liegta pieeja vietnei.
- Baltie saraksti – melnā saraksta pretstats. Tas satur sarakstu ar tām tīmekļa vietnēm, par kurām zināms, ka to saturs nav nevēlams. Filtrs liegs pieeju jebkurai tīmekļa vietnei, kas nav uzskaitīta baltajā sarakstā.
- Parametru satura filtri – šie filtri pārmeklē tīmekļa vietni, pirms tā tiek parādīta. Tie meklē nevēlamus atslēgas vārdus, frāzes un/vai vietnes ar procentuāli lielu miesas krāsas attēlu skaitu. Ja vietnes saturs neatbilst filtrā nodefinētajam pieņemamajam līmenim, lietotājam tiek liegta pieeja vietnei.

Vispārīgi satura filtra darbība ir šāda:



Cik efektīvi ir interneta filtri?

Interneta filtri nebūs 100% efektīvi bērniem nevēlama interneta satura bloķēšanā. Atkarībā no filtra tipa, var izrādīties, ka nevēlams saturs netiek bloķēts, vai arī filtrs ierobežo piekļuvi vietnēm, kuras vēlaties apmeklēt. Lai no tā izvairītos, daudzi interneta filtri izmanto melno sarakstu, balto sarakstu un satura filtru kombināciju. Dažādo pieeju rezultāts ir šāds:

- Baltie saraksti visefektīvāk aiztur nevēlamus materiālus, taču ir visierobežojošākie; un
- Melnie saraksti apvienojumā ar satura filtriem ir populārākais risinājums, jo tie bloķē lielāko tiesu nevēlamā satura un ļauj apskatīt lielāko tiesu pieļaujamo materiālu.
- Iespējams, ka visefektīvākie ir tie interneta filtri, kas apvieno visas trīs filtrēšanas metodes. Piemēram, jūs itin viegli atradīsiet filtru, kurā ir vienkārši izveidojams profils katram bērnam jūsu ģimenē. Bērniem pēc vajadzības var noteikt pašiem savu filtrēšanas līmeni. Kad viņi ielogojas sistēmā, viņus sagaida viņiem paredzētais pieejas līmenis.

Kāda veida filtru lietot?

Pieejami ir daudz un dažādi filtri, un tie visi piedāvā plašu filtrēšanas funkciju klāstu. Lai labāk izvēlētos filtru, apsveriet jūsu ģimenes situāciju un nosakiet, kāda veida funkcijas filtram būtu jāpilda. Piemēram:

- Kādas (kādu) vecuma grupu pārstāvis (pārstāvji) lietos internetu, un kāda veida saturs būtu jāfiltrē, lai tas viņus nesasniegtu?
- Vai jūs vēlaties pievienot nevēlamās vietnes melnajam sarakstam, vai vēlamās – baltajam sarakstam?
- Vai jums nepieciešamas papildus iespējas, piemēram, uznirstošo logu bloķētājs vai vīrusu aizsardzība?
- Vai filtram jābloķē vai jānovēro pieeja citām lietojumprogrammām, piemēram, tērzētavām?

Pieejamie satura filtri

Ir izveidots arī informatīvi izglītojošs video materiāls www.drossinternets.lv mājas lapā. Pieejami 5 secīgi sižeti, kas sniedz vispārīgu informāciju par to, kas ir satura filtri un kāpēc tos izmantot, kādi satura filtri ir pieejami; apkopots populārāko satura filtru testa rezultāts, kā arī vecāku viedoklis par satura filtru lietošanas nepieciešamību.

Dažu satura filtru apraksts un efektivitātes apkopojums (veikuši neatkarīgi eksperti 2009. gadā):

Nosaukums	Apraksts	Filtra efektivitāte	Filtra cena (31.08.09.)
Nosaukums	Pieticīgs iespēju klāsts un vienkārša konfigurācija, K9 primārais uzdevums – interneta satura filtrēšana. **Pieejams:** **http://www1.k9webprotection.com**	Par šo produktu var teikt – izcili! Bloķētā satura efektivitātes rezultāts – 92%.	Atvērtā koda bezmaksas programma
Windows Vista Parental Controls	Integrēts satura kontroles risinājums. Ietver interneta filtrēšanu, datora lietošanas laika ierobežošanu, kā arī noteikta rakstura spēļu un citu datorprogrammu bloķēšanu. Vista filtra iespējas ir pieticīgas, bet konfigurācija ir vienkārša un labi saprotama Windows Vista filtram ir divi darbības varianti: 1. atļaut pieeju tikai īpaši norādītām „labajām" vietnēm 2. uzticēt filtrēšanu automatizētam satura filtram.	Ja pirmais variants, dabiski, ir efektīvs, tad automatizētā filtrēšana izrādījās diezgan bezzobaina ne-angļisko lapu gadījumā, rezultāts – 54%.	Ja esat Windows Vista īpašnieks risinājums pieejams bez maksas
CyberPatrol Parental Controls 7	CyberPatrol iekļautās opcijas: 1. tērzēšanas vietņu kontrole 2. smalki izstrādātas filtrēšanas opcijas u.tml. Tērzēšanas kontrole, darbosies tikai tad, ja vecāki aizpildīs slikto latviešu vārdu tabulu programmā, jo latviešu valodu pēc noklusējuma programma nesaprot. **Pieejams:** **http://www.cyberpatrol.com**	Neprata nobloķēt latviešu un krievu valodā esošos izklaides portālus, kas satur vielu „pēc 18", garām paslīdēja arī dažas erotiska satura lapas angļu valodā. Programmatūras darbību varētu pielabot papildinot „melno sarakstu". Rezultāts – 38%.	Licence 3 datoriem uz 1 gadu ~ LVL 20
ContentWatch Net Nanny	Savās iespējās šī programmatūra iekļauj: 1. satura filtrus 2. tērzēšanas vietņu un programmu filtrus, 3. spēļu un lejuplādēšanas programmu ierobežošanu,	Funkcionāli programma ir bagātākā un piedāvā novatoriskus risinājumus satura filtrēšanā. Ar patiesi sliktajām lapām šī programma lieliski tiek galā, bet caur Net Nanny	Licence 1 datoram uz 1 gadu ~ LVL 20

	4. laika kontroli. Ir iespējams veidot detalizētas atskaites. Līderis interneta filtrēšanā un lietotāja kontroles funkcionalitātē ārvalstu IT portālu apskatos **Pieejams:** http://www.netnanny.com	aizsargmehānismiem izspraucās gandrīz visas interneta vietnes, kuras primāri uztveramas kā izklaides portāli, tomēr satur erotiku un vardarbību. Testa rezultāts – tikai 46%.	
Internet Safety Safe Eyes	Safe Eyes ir viena no populārākajām maksas programmām un pēc funkcionalitātes tā daudz neatšķiras no saviem konkurentiem (ContentWatch Net Nanny; CyberPatrol Parental Controls 7) **Pieejams:** http://www.internetsafety.com	Nespēja tikt galā ar mūsu vietējo izklaides portālu sadaļām „pēc 18", kā arī dažām citu valstu vietnēm, kas satur mākslinieciski erotiskus materiālus, kuri diez vai būtu piemēroti bērniem. Rezultāts – 77%.	Licence 1 datoram uz 1 gadu ~ LVL 25
Kaspersky Internet Security 2009	Kaspersky Internet Security 2009 pamata funkcionalitāte ir aizsardzība pret vīrusiem un interneta satura filts ir daļa no šīs daudzfunkcionālās programmas. **Pieejams:** http://www.kaspersky.com	Nenobloķētas palika dažu izklaides portālu šokējošu foto un erotikas sadaļas, kā arī daži ārvalstu blogi ar bērniem nepiemērotu informāciju. Rezultāts – 79%	Licence 2 datoriem uz 1 gadu ~ LVL 35
WhiteNet	WhiteNet – Latvijā izstrādāts produkts ar latviešu valodu un vienkāršu lietojamību. WhiteNet ir salīdzinoši vienkārša lietošanā, jo lietotājam ir jāveic maz uzstādījumus un tā ir pilnībā latviskota. WhiteNet būs vienkāršākais tiem, kas nav datora lietošanas speciālisti. Jāņem vērā, ka WhiteNet izstrādātāji programmu pilnveido, un tā pašreiz nestrādā ar Google Chrome interneta pārlūku, kā arī ar Windows Vista un Windows 7operētājsistēmu. **Pieejams:** http://www.whitenet.eu	WhiteNet labi bloķē populārākās nevēlamā satura lapas, tiek galā tieši ar Latvijas internetā izvietotiem un izveidotiem nevēlama satura resursiem. Tomēr arī šis izstrādājums nespēja apturēt visus 100% sliktā interneta satura. Rezultāts - 82%.	Licence 1 datoram uz 1 gadu ~ LVL 25

Svarīgi!

Savam interneta pakalpojuma sniedzējam jums ir tiesības pieprasīt bezmaksas satura filtru uzstādīšanu!

Saskaņā ar LR Elektronisko sakaru likuma 19.panta 1.daļas 17.apakšpunktu, jums ir tiesības savam interneta pakalpojuma sniedzējam pieprasīt bezmaksas filtru uzstādīšanu „Elektronisko sakaru komersanta pienākums ir informēt lietotāju par iespēju uzstādīt satura filtru, kas ierobežo tādu materiālu pieejamību, kuros propagandēta cietsirdīga uzvedība, vardarbība, erotika, pornogrāfija un kuri rada draudus bērna garīgajai attīstībai, kā arī nodrošināt bezmaksas satura filtra uzstādīšanu, ja abonents to pieprasa no elektronisko sakaru komersanta.„

(pieejams: http://www.likumi.lv/doc.php?id=96611)

Vecāku kontroles programma

Vai jūs varat izsekot tam, ko bērni dara tiešsaistē?

Jā! Pastāv īpaša programmatūra, kuras nosaukums ir „Vecāku uzraudzība". Tas palīdz vecākiem izsekot savu bērnu darbībām internetā. Jūs varat apsvērt šāda veida programmatūras izmantošanu gadījumos, ja jūsu bērni:

- internetā pavada daudz laika;
- aizver vai samazina logus datora ekrānā, kad jūs esat tuvumā;
- ir dusmīgi, satraukti vai noslēpumaini pēc interneta lietošanas;
- uzdod jautājumus par neierastām vai „pieaugušo" tēmām.

Jūs varat uzraudzīt:

- apmeklētās tīmekļa vietnes;
- saņemto e-pastu;
- tērzētavu sarunas;
- atvērtās programmas;
- datņu apmaiņas lejupielādes;
- meklētos atslēgvārdus un frāzes;
- reģistrēšanos un iziešanu.

Tas ļaus jums uzzināt:

- vai ir apskatīts nepiemērots saturs;
- kāda informācija ir saņemta;
- kas ir jūsu bērnu tiešsaistes draugi;
- kāda informācija sniegta tiešsaistē;
- vai veikta nelegāla datņu lejupielāde;
- vai meklētas īpašas tēmas;
- kad jūsu bērns lieto datoru.

Kādi ir ierobežojumi?

Programmatūra nebloķē piekļuvi nepiemērotam saturam, tā vienkārši ļauj jums uzzināt, kas ir aplūkots, kādas programmas izmantotas. Uzraudzība ir personīgs lēmums, kas balstās jūsu ģimenes vērtībās – jums var būt nepieņemami ierobežot sava bērna privātumu. Lai aplūkotu tīmekļa vietņu adreses, kam piekļūts no jūsu datora, var izmantot arī funkciju „Vēsture" (History) interneta pārlūkā.

Programma: Laika ierobežošana

Vai var ierobežot laiku, ko bērns pavada pie datora?

Jā! Laika kontroles programmas īpaši uzrauga un ierobežo laiku, ko var pavadīt tiešsaistē.

Šīs programmas ļauj lietotājiem:

- bloķēt piekļuvi internetam noteiktos laikos;
- plānot stundu skaitu, ko bērns var pavadīt pie datora;
- izveidot dažādus uzstādījumus katram ģimenes loceklim.

Kā darbojas laika kontroles programmas?

Katram bērnam ir savs profils, ko lieto, lai piekļūtu datoram un/vai internetam. Profils automātiski tiek aizvērts, kad noteiktais laiks ir beidzies. Lietojot kontroles programmas, ir iespējams izveidot dažādus uzstādījumus, kas piemēroti katras ģimenes vajadzībām.

Laika kontroles programmas ir piemērotas:

- ģimenēm ar dažādu vecumu bērniem;
- vecākiem, kas ilgi strādā vai daudz ceļo;
- bērniem, kas izturas nevērīgi pret sadzīves pienākumiem, mājas darbiem vai fiziskajām aktivitātēm, dodot priekšroku internetam.

Citi kontroles veidi

- pārrunāt interneta lietošanas noteikumus un laiku, ko drīkst pavadīt tiešsaistē;
- ieviest ģimenes interneta lietošanas noteikumus, kam piekrīt gan vecāki, gan bērni;
- novietot datoru kopīgā telpā, lai vecāki var kontrolēt laiku, ko bērni pavada tiešsaistē;
- aizsargāt piekļuvi internetam ar paroli;
- izvietot interneta satura filtrus, kas ierobežotu piekļuvi bērnam kaitīgiem materiāliem.

Svarīgi!

Vienmēr pirms satura filtru vai kontroles programmas uzstādīšanas uz datora, brīdiniet par to arī savu bērnu. Ja izdarīsiet to bērnam nezinot, var gadīties, ka viņš jutīsies pazemots un vairs nevēlēsies izmantot datoru mājās, bet meklēs citas vietas, kur jūs vairs nespēsiet izkontrolēt, ko bērns dara internetā.

Daudz efektīvāk par satura filtru un kontroles programmu uzstādīšanu ir izrunāties ar bērnu par dažādiem ar interneta drošību saistītiem jautājumiem, kā arī atgādināt, ka jebkuru problēmu gadījumā, jūs vienmēr sniegsiet savam bērnam atbalstu.

VIDEO

Saraksts ar video klipiem, video intervijām un filmiņām, kuras ir pamācošas un labi vizualizē interneta drošības tēmas aktualitāti. *Net-Safe Latvia* drošāka interneta centra izveidotie videoklipi un ieteiktie videoklipi no citām valstīm ir pieejami *Youtube*, šeit: http://www.youtube.com/saferinternetlv

Latviešu valodā

Sarunas ar jauniešiem par drošību internetā, noteikumi:

- http://www.youtube.com/watch?v=AbpCgrLLR_M

Sarunas ar jauniešiem par sociālo tīklu lietošanu:

- http://www.youtube.com/watch?v=XdHIb25OI9w&feature=mfu_in_order&playnext=1&videos=KfV0TLHZttg
- http://www.youtube.com/watch?v=7MgQUWxD7R8&feature=mfu_in_order&playnext=1&videos=oenbOquQsus

Internetā tu esi kā uz skatuves:

- http://www.youtube.com/watch?v=HBXkFvco_es&feature=related

Neļauj sevi pazemot internetā!

- http://www.youtube.com/watch?v=StRUGrlF8H0&feature=related

Video intervijas ar Latvijā populārām personībām:

- Ella: http://www.youtube.com/watch?v=usqpmAHjHQ4&feature=related
- Candy: http://www.youtube.com/watch?v=P7NimSxVvC4&feature=related
- Madara Grīnberga: http://www.youtube.com/watch?v=QttMrRABnR0&feature=related
- Valdis Škutāns: http://www.youtube.com/watch?v=3cPRlhQDJAg&feature=related
- Māris Gulbis: http://www.youtube.com/watch?v=4_xrUvDQaIY
- Krišjānis Caune: http://www.youtube.com/watch?v=PodsmBjrE6Y&feature=related

Padomā, pirms ievieto internetā!

- http://www.youtube.com/watch?v=d9wSoxzBgUY&feature=related

Dari to arī internetā (3 video klipi vecākiem):

- http://www.youtube.com/watch?v=txd0KTYXF3I&feature=mfu_in_order&playnext=1&videos=GIirIw0qTqA
- http://www.youtube.com/watch?v=RReFmO4aPbg&feature=related
- http://www.youtube.com/watch?v=XcRN4MGOE2g&feature=related

Multiplikācijas filma pašiem mazākajiem datorlietotājiem:

- http://www.youtube.com/watch?v=90Au_rcbCXc&feature=mfu_in_order&playnext=1&videos=jH1aEEu6mzw

Ventspils 5.vidusskolas audzēkņu veidots video par drošību internetā:

http://www.youtube.com/watch?v=YxKZn5jFn2U&feature=player_embedded

Angļu valodā

Iepazīšanās internetā:

- http://www.youtube.com/watch?v=n2Z48UcTdQo&feature=related

Kiberterorizēšana:

- http://www.youtube.com/watch?v=fNumIY9D7uY&feature=related

Personiskas informācijas ievietošana internetā „Ziņojumu dēlis"

- http://www.youtube.com/watch?v=tT_ZHWd40r8

Personiskas informācijas ievietošana internetā „Sāra, visi zina tavu vārdu!"

- http://www.youtube.com/watch?v=4w4_Hrwh2XI&feature=related

Citās valodās

Tu nekad nezini, kas ir otrā pusē - pieaugušie (somu valodā):

- http://www.youtube.com/watch?v=x3FwnxHQkw0&feature=player_embedded

Tu nekad nezini, kas ir otrā pusē - bērni (zviedru valodā):

- http://www.youtube.com/watch?v=Np9H6qKIyEk&feature=player_embedded

Padomā, pirms ievieto internetā (ukraiņu valodā):

- http://www.youtube.com/watch?v=cqmB8EWxB_c&feature=player_embedded

NODERĪGI RESURSI

Mācībām

- www.maciespats.lv. Datorskola „Mācies pats”. Vienkārši un pārskatāmi padomi datora un interneta lietošanai (izstrādājis SIA „Lattelecom”);
- www.draudzigsinternets.lv. Materiāli, kas īpaši izstrādāti bērniem, skolotājiem, vecākiem un aprūpētājiem, lapa ietver viegli saprotamus, uzticamus un praktiskus padomus par drošību internetā (izstrādājis SIA „Microsoft”);
- www.teachtoday.eu. Materiāli skolotājiem par moderno tehnoloģiju izmantošanu, praktiski padomi, ieteikumi, kā pašiem izmantot pieejamās modernās tehnoloģijas un kā tās pielietot mācību procesā (informācija angļu valodā.)

Izklaidei

Šos rīkus varat izmantot gan paši, padarot mācību procesu interesantāku, kā arī ieteikt bērniem – lai veicinātu pozitīvāku un kvalitatīvāku darbošanos internetā.

- http://www.glogster.com/ - iespēja izveidot savu personīgo blogu, ļoti ātri un vienkārši;
- http://www.yearbookyourself.com – iespēja ievietot savu bildi antīkās 30, 40 un pat 50 gadus vecās fotogrāfijās;
- http://www.imagechef.com/ic/word_mosaic/ - iespēja izveidot vārdu mozaīku kartiņas un sūtīt tās draugiem;
- http://in20years.com/ - iespēja, pievienojot savu fotogrāfiju (portretu), redzēt, kāds izskatīsies pēc 20 vai 30 gadiem;
- http://anymaking.com/ - iespēja fotogrāfijai pievienot dažādus efektus (grafisks zīmējums u.tml.);
- http://photofunia.com/ - iespēja ievietot savu sejas attēlu dažādās slavenās fotogrāfijās un slavenību bildēs;
- http://www.loonapix.com/lv/ - iespējams veidot interesantus un smieklīgus attēlus, ievietojot fotogrāfijās savas sejas attēlu, veidojot fona attēlus, kalendārus u.tml., informācija pieejama arī latviešu valodā;
- http://www.meez.com/main.dm - iespēja izveidot savu digitālo 3D tēlu. Lai to izveidotu, nepieciešama jaunākā JAVA aplikācijas versija.
- http://www.hairmixer.com/ - iespēja, pievienojot fotogrāfijas, mainīt fotogrāfijās esošo cilvēku frizūras;
- http://www.magmypic.com/ - iespēja veidot dažādu žurnālu vākus ar savām fotogrāfijām;
- http://www.instyle.com/instyle/makeover/ - iespēja, pievienojot savu portreta fotogrāfiju, piemērīt slavenību matu sakārtojumus;
- http://www.befunky.com/ - iespēja savai fotogrāfijai pievienot dažādus interesantus efektus;
- http://www.southparkstudios.com/avatar/ - iespēja izveidot savu "South Park" tēlu;
- http://www.wallcreator.com - informācija par rīkiem, ar kuru palīdzību iespējams izveidot pašam savu datora fona attēlu;
- http://mashable.com/2008/10/27/ - informācija par rīkiem, ar kuru palīdzību iespējams izveidot interesantu profila attēlu;
- http://mashable.com/2007/08/06/ - informācija par rīkiem, ar kuru palīdzību iespējams veidot dažādas aptaujas;

- http://mashable.com/2008/07/10/ - informācija par rīkiem, ar kuru palīdzību iespējams veidot neparastus 3D attēlus;
- http://www.cooliris.com - iespēja meklēt attēlus un video, izmantojot 3D sienas pārlūku;
- http://www.gimp.org/tutorials/ - iespēja fotogrāfiju pārveidot par grafisku zīmējumu;
- http://mywebface.mywebsearch.com/ - iespēja izveidot animētu bildi savam profilam. Iespējas izmantošanai būs nepieciešams lejupielādēt rīkjoslu;
- http://www.wix.com/ - iespēja izveidot savu mājas lapu "Flash" vidē;
- http://audiko.net/ - iespēja izveidot mobilā telefona zvana toni;
- http://www.jamstudio.com/Studio/index.htm - iespēja komponēt mūziku elektroniski.

Svarīgi!

Visas šīs iespējas ir iepriekš pārbaudītas, tomēr, pirms to visu izmantojat, atcerieties, svarīgi ir vienmēr izlasīt informāciju, ko ievadiet internetā, un pārbaudīt, kādus failus jūs lejupielādējat savā datorā. Labāk izvairieties spiest uz krāsainiem reklāmas baneriem! Drošības nolūkā labāk lietojiet *Mozilla Firefox* interneta pārlūkprogrammu.

UZDEVUMI UN DARBA LAPAS

DISKUSIJA: Internets – draugs vai ienaidnieks?

Skolēni tiek sadalīti divās grupās – interneta draugos un interneta ienaidniekos. Katrai komandai ir jāsagatavo argumenti, kas pierāda, ka internets ir draugs, vai, ka internets ir ienaidnieks. Savu viedokli sāk aizstāvēt viena komanda, piemēram, „Interneta draugi" nosaucot vienu no saviem argumentiem, kāpēc internets ir mūsu draugs. „Interneta ienaidnieku" uzdevums ir pierādīt, ka „Interneta draugi" kļūdās, savukārt „Interneta ienaidniekiem" ir jāaizstāv savs viedoklis! Diskusija turpinās katrai komandai nosaucot pa argumentam un par tiem diskutējot. Diskusijas rezultātam būtu jāsanāk neitrālam, jo katrā interneta izmantošanas aspektā ir iespējams saskatīt, gan labās, gan sliktās īpašības. Apkopojot diskusijas rezultātus komandām var likt izveidot interneta „+" un „–" sarakstus, lai veicinātu izpratni par to, ka internetā jebkura lieta var būt gan laba, gan slikta, viss atkarīgs no interneta izmantotāja paša!

SITUĀCIJU SPĒLE: Kā TU rīkosies?

Spēlēšanai nepieciešama neliela izmēra bumba un trauks, kurā ieliktas lapiņas ar situāciju jautājumiem. Spēle paredzēta no 10-20 dalībniekiem.

- Dalībnieki sastājas aplī. Viens no dalībniekiem met bumbu. Dalībnieks, kurš noķer bumbu, izvelk vienu lapiņu no trauka, kurš atrodas apļa vidū uz grīdas, skaļi nolasa jautājumu un sniedz atbildi uz to, pastāstot, kā viņš/viņa rīkosies konkrētajā situācijā.
- Visi jautājumi ir par dažādām riska situācijām, ar kurām var saskarties bērns un jaunietis, lietojot internetu.
- Jā kāds no dalībniekiem nepiekrīt atbildei, tad pārējie var papildināt ar saviem ieteikumiem un padomiem.
- Dalībnieks met bumbu nākamajam dalībniekam, kurš vēl nav atbildējis uz jautājumu, un spēle tiek spēlēta, kamēr trauks ar lapiņām ir tukšs.
- Lapiņas ar jautājumiem, uz kuriem jau ir sniegtas atbildes, liek atsevišķā kaudzītē, lai tās nesajauktos ar jautājumiem, uz kuriem vēl nav sniegtas atbildes.

Zemāk ir sniegti ieteikumi dažām no situāciju spēlēm, protams, varat tās papildināt ar saviem skolēniem skolā aktuālām situācijām!

Situāciju jautājumi spēlei (katru jautājumu izgriež, saloka un ieliek vienā traukā):

1. Tu pamani, ka tava klasesbiedra albūmā ir ievietota tava fotogrāfija, kas tev pašam nepatīk, kā tev jārīkojas?
2. Tu saņem vēstuli no anonīma sūtītāja, kas izsaka tev draudus, aizvaino un apsaukā – kā tu rīkosies?
3. Vai savā profilā drīkst publicēt savu mājas adresi? Kāpēc?
4. Kas ir tā informācija, ko nedrīkst publicēt par sevi internetā?
5. Tu atrodi internetā video, kurā ir redzams, kā tiek darīts pāri dzīvniekiem, kā tu rīkosies?
6. Tu savā e-pastā saņem informāciju par to, ka esi laimējis kādā e-pasta adrešu loterijā, kā tu rīkosies?
7. Tavā klasē ir kāds bērns, par kuru visi ņirgājas un izsmej, kā tu rīkosies?
8. Pastāsti, kāda ir droša parole?
9. Kādas fotogrāfijas drīkst ievietot internetā? Kādas nedrīkst?
10. Ko nozīmē, ja raksta ar lielajiem burtiem vēstulēs internetā?
11. Ja tevi Skype uzrunā nepazīstams cilvēks, kā ir jārīkojas?
12. Ja ar tevi saraksti uzsāk 23 gadus vecs puisis un aicina satikties, kā tu rīkosies?
13. Vai internetā viss ir drošs? Kas internetā nav drošs?
14. Ko darīt, ja pamani viltus profilu? (vai tev ir savs viltus profils, kādiem mērķiem tu to lieto?)
15. Kā izpaužas interneta atkarība, ko darīt, ja pamani, ka esi interneta atkarīgs, tavs brālis/māsa ir interneta atkarīgs?
16. Ja tev kādā spēļu portālā kāds spēlētājs sāk uzdot personiskus jautājumus (piemēram, vārds, uzvārds, vecums un tml.), kā tev jārīkojas?
17. Vai ir legāli lejupielādēt filmas un mūziku?
18. Kas ir informāciju, kuru tu drīksti internetā brīvi izplatīt?
19. Vai internetā drīkst izteikties vai apvainot cilvēku, ja viņš runā citā valodā, viņam ir cita ādas krāsa?
20. Vai var ticēt visai informācijai, kas atrodama internetā? Kāpēc?
21. Kā tu rūpēsies par savu drošību internetā?
22. Vai drīkstu izmantot sava drauga foto, lai viņu izjokotu, izgriezt no bildes viņa galvu un pielikt klāt citas personas augumam bildē, pēc tam bildi publicēt internetā? Kāpēc?

DARBA LAPA: Kā padarīt darbošanos sociālajos tīklos drošāku?

PERSONISKĀ PROFILA AIZSARDZĪBA:

Norādi, 3 lietas, kuras ir jāapdomā izveidojot savu profilu portālā draugiem.lv?:

1.

2.

3.

Norādi 3 lietas, kā tu pats sevi vari pasargāt un nodrošināt savas informācijas aizsardzību?

1.

2.

3.

INFORMĀCIJAS IEVIETOŠANA SOCIĀLAJĀ TĪKLĀ

Norādi, kāda veida saturu ir iespējams augšupielādēt savā profilā portālā draugiem.lv?

Norādi, kas ir tās četras lietas, kuras apdomāt, pirms informācijas ievietošanas internetā?

1.

2.

3.

4.

ZIŅO PAR PĀRKĀPUMIEM!

Kādi rīki ir pieejami, lai ziņotu par pārkāpumu portālā www.draugiem.lv?

Kur vēl ir iespējams ziņot par pārkāpumu internetā?

Ko vajadzētu darīt, ja zini, ka kādam tavam draugam draud briesmas reālajā dzīvē?

AUTORTIESĪBAS

Kas ir materiāli, kurus aizsargā autortiesības?

Kāpēc ir jāievēro autortiesības?

ATBILŽU LAPA: Kā padarīt darbošanos sociālajos tīklos drošāku?

PERSONISKĀ PROFILA AIZSARDZĪBA:

Norādi, 3 lietas, kuras ir jāapdomā izveidojot savu profilu portālā draugiem.lv?:
1. kas ir tie cilvēki, ar kuriem tu vēlies komunicēt izmantojot savu sociālo portālu
2. kas vēl varētu ieraudzīt tevis izveidoto profilu
3. kādus drošības uzstādījumus izvēlēties: privāts vai publiski pieejams profils

Norādi 3 lietas, kā tu pats sevi vari pasargāt un nodrošināt savas informācijas aizsardzību?
1. izvēlēties drošu paroli (tādu, kuru nav viegli uzminēt, un, kas netiek izmantota, lai reģistrētos citur)
2. reģistrējoties norādīt savu īsto vecumu
3. regulāri pārskatīt un sekot līdzi tam, kas ir personas, kas ir tavā „draugu" lokā

INFORMĀCIJAS IEVIETOŠANA SOCIĀLAJĀ TĪKLĀ

Norādi, kāda veida saturu ir iespējams augšupielādēt savā profilā portālā draugiem.lv?
Bildes, video, audiofaili, īsi izteikumi „runā" sadaļā, bloga veida garas ziņas, sludinājumi

Norādi, kas ir tās četras lietas, kuras apdomāt, pirms informācijas ievietošanas internetā?
1. vai ievietojamas saturs ir atbilstošs portāla mērķa auditorijai
2. bildes var tikt pārkopētas, saglabātas un pārpublicētas
3. ievietotā informācija reprezentēs tevi un radīs citiem par tevi kādu konkrētu iespaidu
4. rasistiskus, vardarbīgus, erotiskus, pornogrāfiskus un emocionāli aizskarošus un pazemojošus materiālus nav jāpievieno

ZIŅO PAR PĀRKĀPUMIEM!

Kādi rīki ir pieejami, lai ziņotu par pārkāpumu portālā www.draugiem.lv?
Ziņošana tautas policijai, aivainojošo materiālu sūtītāja bloķēšana

Kur vēl ir iespējams ziņot par pārkāpumu internetā?
Valsts bērnu tiesību aizsardzības uzticības tālrunim 116111 un portāla www.drossinternets.lv, kā arī Valsts Policijai

Ko vajadzētu darīt, ja zini, ka kādam tavam draugam draud briesmas reālajā dzīvē?
Jāziņo Valsts Policijai pa tālruni 112!

AUTORTIESĪBAS

Kas ir materiāli, kurus aizsargā autortiesības?
Jebkura veida materiāli, kurus ir izveidojis kāds cits, nevis tu pats personīgi!

Kāpēc ir jāievēro autortiesības?
Jo autortiesību turētājs par savu radīto materiālu saņem atlīdzību, tā, piemēram, mūzikas zvaigznes par savu dziesmu izplatīšanu saņem konkrētu atlīdzību, tieši tāpat arī filmu kompānijas, nemaz nerunājot par programmatūru izstrādātājiem. Par autortiesību neievērošanu pienākas naudas sods!

PAPILDUS

Papildus pildot šo darba lapu der akcentēt tikai šķietamo anonimitāti internetā, proti, mēs katrs izmantojot internetu atstājam tajā pēdas, tādas kā IP adrese un pēc IP adreses ir iespējams noskaidrot reālo adresi tam cilvēkam, kurš maksā par konkrētajā vietā pieejamo interneta pieslēgumu.

VIKTORĪNA: Pārbaudi savas zināšanas!

1. Kura no zemāk minētās informācijas norāda, ka tīmekļa vietne pieder valsts iestādei?

a) mājas lapa ir krāsaina un spilgta
b) mājas lapas adrese beidzas ar .gov.lv
c) mājas lapā atrodami daudz linki
d) mājas lapa ir populāra valsts iestāžu darbinieku vidū

2. Kuru no zemāk uzskaitītajām tērzēšanas vietnēm būtu visdrošāk izvēlēties?

a) Privāts čats starp personām, kuras Tu nepazīsti
b) Publisks čats sporta faniem .com mājas lapā
c) Publisks čats cilvēkiem, kuri vēlas iepazīties ar otru pusīti/partneri
d) Publisks čats, kura saturs tiek kontrolēts un portālam ir izveidota īpaša ziņošanas poga

3. Tu atrodies brīvdienās ārpus valsts un Tev nav iespēja piekļūt savam e-pastam. Tu nevari sagaidīt, kad varēsi pārbaudīt savus e-pastus, jo gaidi svarīgu vēstuli no drauga, Tev vajadzētu:

a) Piezvanīt savam labākajam draugam, pateikt savu e-pasta pieejas paroli, lai viņš/viņa varētu piekļūt un pārbaudīt Tavus ienākošos e-pastus.
b) Paprasīt uz ielas nepazīstamam cilvēkam, kurš izmanto portatīvo datoru, atļaut aizņemties datoru uz pāris minūtēm, lai ātri piekļūtu savam e-pastam.
c) Pagaidīt, kamēr tiksi atpakaļ mājās un tad pārbaudīt savu e-pastu. Galu galā būsi prom tikai vienu nedēļu.
d) Atrast tuvāko interneta kafejnīcu, kas ir 2 stundu attālumā un par $20 izmantot interneta pakalpojumus.

4. Nepazīstami cilvēki sāk aktīvi rakstīt komentārus un vēstules Tavā profilā, bet Tu nevēlies ar viņiem sarakstīties. Sūtītās ziņas sāk kļūt nomācošas un nepatīkamas. Tev vajadzētu:

a) Kādu laiku vēl sarakstīties līdz viņiem pašiem apniks un liks tevi mierā.
b) Atbildēt uz šo personu saraksti, sniedzot visu informāciju, ko viņi prasa, lai Tevi beidzot liktu mierā.
c) Pateikt vecākiem un portāla administrācijai, ka Tevi neliek mierā svešas personas.
d) Uzrakstīt personai, ka rīt tiksieties čatā, bet turpmāk tur vairs nerādīties.

5. Vai par viltus profila izveidošanu var sodīt?

a) Nē
b) Jā, ja tiek nodarīts kaitējums kādai citai personai
c) Jā, ja caur viltus profilu sūtu ziņas un rakstu komentārus
d) Jā, vienmēr

6. Kāpēc nav droši, ja Tava tālruņa Bluetooth vienmēr ir ieslēgts:

a) Tu vari saņemt nevēlamus failus (ziņas un attēlus) no citiem telefoniem, un citi var piekļūt taviem failiem telefonā
b) Tas kaitē telefona darbībai
c) Ieslēgts Bluetooth palielina tava telefona rēķinu
d) Tevi ir iespējams izsekot

7. Kā tu sevi reģistrēsi sociālajā portālā? Izmantošu:

a) Savu īsto vārdu, vecumu, adresi
b) Lietotājvārdu
c) Sava labākā drauga vārdu un adresi
d) Sava mājdzīvnieka vārdu

8. Kādu informāciju iespējams iegūt, ja personas vārds un uzvārds ir publicēts internetā? Šīs personas:

a) Mājas adresi
b) Vecumu
c) Telefona numuru
d) Visu iepriekš minēto

9. Kā tu rūpēsies par savu drošību internetā?

a) Nekad netuvošos datoram, internets nav nekas labs un rada atkarību
b) Pirms ieslēgšu datoru, vienmēr iepriekš uzvilkšu cimdus, lai nesaķertu datora vīrusu
c) Būšu piesardzīgs un sekošu līdzi portālu noteikumiem un drošības uzstādījumiem
d) Internetu izmantošu tikai 10 minūtes dienā

10. Es drīkstu atklāt savu vārdu, uzvārdu un pateikt, kur dzīvoju, ja:

a) Ar čata biedru esmu sarakstījies/usies jau vairākus mēnešus
b) Mans čata biedrs atklāj savu vārdu un uzvārdu un atsūta savas bildes
c) Ar čata biedru ir kopējas intereses, mūzikas gaume un vienāds vecums
d) Neviens no augstāk minētajiem

11. Ir droši internetā nepazīstamiem cilvēkiem sūtīt savu bildi, ja:

a) Tajā esi redzams tikai Tu
b) Ar speciālu bilžu rediģēšanas programmu bildē esi aizklājis savas acis
c) Tu kandidē modeles amatam un bilde vajadzīga pieteikumam
d) Neviens no augstāk minētajiem

12. Tu drīksti atklāt savu paroli tikai, ja:

a) Personu, kurai to atklāj, labi pazīsti
b) Tas ir mīļotais draugas/draudzene vai radinieks
c) Drīz pēc tam tu paroli nomaini
d) Nevienam no augstāk minētajiem

13. Lietotājvārds var pateikt diezgan daudz par personu. Kurš no lietotājvārdiem būtu atbilstošākais *čatam* un sniegtu vismazāk informācijas par lietotāju?

a) LonelyTeen
b) DinamoFan16
c) GagaFan13
d) G7C222

14. Vai drīkstu izmantot sava drauga foto, lai viņu izjokotu, izgriezt no bildes viņa galvu un pielikt klāt citas personas augumam bildē, pēc tam bildi publicēt internetā?

a) Jā, mans draugs to uztvers kā labu joku

b) Nē, jo publicētās bildes internetā pēc tam vairs pilnībā nav izdzēšamas
c) Jā, ja draugs man devis atļauju to darīt
d) Nē, jo draugam joks varētu nepatikt

15. Tu esi nolēmis uzņemt video, kurā ar draugiem tavā mājā jautri pavadi laiku. Vai būtu droši nofilmētos video ievietot YouTube vai citur internetā?

a) Nē, jo atklāsi par daudz personisku informāciju, un to redzēs jebkurš svešinieks
b) Jā, ja esi saņēmis atļauju no cilvēkiem, kuri redzami video
c) Jā, ja esi saņēmis atļauju no vecākiem
d) Jā, jo pēc dažām dienām tu izdzēsīsi video no interneta vietnes

16. Tu vēlies savā albumā publicēt bildi. Kura būtu labākā izvēle?

a) Bilde, kurā esi redzams viens pats
b) Bilde, kurā esi redzams kopā ar savu ģimeni, draugiem vai sporta komandu
c) Bilde, kurā ir redzama tava māja
d) Bilde ar iemīļotu valsts mēroga slavenību- dziedātāju, sportistu un tml.

17. Kuru no šīm parolēm Ilzei būtu visdrošāk izmantot?

a) Ilze12345
b) Ilzite
c) Ilze9a
d) 8ba118r1@n

18. Kas notiek ar bildēm, kuras es publicēju internetā?

a) Tiklīdz es kaut ko publicēju internetā, to pēc tam nevar izdzēst, jo citi interneta lietotāji manu informāciju var lejupielādēt savā datorā
b) Jebkurš var pārpublicēt informāciju tālāk
c) Manu bildi var izmantot, lai izveidotu viltus profilu kādā portālā
d) Viss iepriekš minētais

19. Ko tu atradīsi vietnē www.drossinternets.lv

a) Noderīgu informāciju par drošāku interneta lietošanu
b) Spēles, konkursus, izklaides iespējas
c) Informāciju par drošāka interneta Jauniešu padomi
d) Visu iepriekš minēto

20. Ko nozīmē 116111?

a) Avārijas dienesta tālrunis
b) Šifrēts kods drošākai interneta lietošanai
c) Starptautiskais bezmaksas bērnu un jauniešu uzticības tālruņa numurs
d) SOS numurs

VIKTORĪNAS pareizās atbildes

1. B	11. D
2. D	12. D
3. C	13. D
4. C	14. B
5. B	15. A
6. A	16. A
7. B	17. D
8. D	18. D
9. C	19. D
10. D	20. C

UZDEVUMS: Ieraksti trūkstošos vārdus

1. Ja tu saņem _ - _ _ _ _ _ vēstuli no kāda, ko tu nezini, never to vaļā.

2. Nekādā gadījumā nemēģini šo e-pasta vēstuli kādam _ _ _ _ _ _ _ _.

3. Ja neesi pārliecināts, vai datorā ir vīruss, vērsies pēc palīdzības pie

_ _ _ _ _ _ _ _ vai _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ .

4. _ _ _ _ _ _ var likt tavam datoram darboties lēnāk, vai pat izslēgties pašam no sevis.

5. Anti_ _ _ _ _ _ programma pasargā tavu datoru no inficēšanas ar vīrusu.

6. Neatver e-pasta vēstuļu _ _ _ _ _ _ _ _ _ kā piemēram, e-kartiņas, reklāmas piedāvājumus un citus nepazīstamus failus, ja e-pastu saņem no nezināma sūtītāja!

7. Ja uz datora ekrāna parādās paziņojuma logs, rūpīgi to _ _ _ _ _ _ , un, ja nezini, ko spiest, tad pasauc palīgā vecākus vai skolotāju.

8. Nepazīstamās interneta lapās nekad nespied uz mirgojošiem reklāmas baneriem, tā tu vari lejupielādēt vīrusu savā _ _ _ _ _ _ .

Uzdevuma: Ieraksti trūkstošos vārdus pareizās atbildes

1. e-pasta
2. pārsūtīt
3. vecākiem vai skolotājiem
4. vīruss
5. vīrusu
6. pielikumus
7. izlasi
8. datorā

UZDEVUMS: Savelc terminus un skaidrojumus

Portāla administrācijas izveidota informācija, kas nosaka konkrētā portāla lietotāju pienākumus un tiesības	**IP adrese**	Vieta tiešsaistē, kur persona var paust savu viedokli un domas par dažādām tēmām, ko citi var izlasīt un izteikt viedokli
	aptauja	
Datora reālā adrese, kas ietver ciparus, kuri uzrādās, datoram pieslēdzoties internetam	**augšupielāde**	Iespēja sociālajā portālā, kas paredz anketu veidošanu par dažādiem jautājumiem
	bloķēšana	
Citu lietotāju publicēts viedoklis tavā profilā par bildi, rakstu, video u.tml. informāciju	**blogs**	Parasti atrodas tīmekļa vietnes augšpusē, kas nodrošina lietotājam iespēju piekļūt galvenajām portāla lappusēm
	profils	
Vārds, kurš atspoguļo interneta lappusi, kuru lietotājs izveido sociālajā portālā, lai raksturotu sevi	**portāla sadaļas**	Process, kas nodrošina, ka tu vari dažādus failus ievietot internetā
	lietošanas noteikumi	
Iespēja sociālajā portālā, ko izmanto, lai konkrētam/iem lietotājam/iem turpmāk neļautu apskatīt tavu profilu un sazināties ar tevi	**bildes datu rediģēšana**	Iespēja, kas paredz lietotājam, ievietojot bildi savā profilā, sniegt aprakstu un noteikt ierobežotu lietotāju skaitu, kuriem ļauts apskatīt bildi
	komentārs	

TESTS zināšanu pārbaudei

1. **Kā rīkosies, ja tevi kāds internetā emocionāli pazemo?**
   a) Nedarīšu neko
   b) Saglabāšu pierādījumus, bloķēšu piekļuvi savam profilam un informēšu par to kādu pieaugušo, kas var palīdzēt
   c) Mēģināšu atriebties
   d) Izdzēsīšu visu slikto informāciju, kas man ir atsūtīta

2. **Puisis no sava profila sociālajā portālā nosūta vēstuli labākajam draugam un vēlas pārliecināties, vai draugs to ir saņēmis, tāpēc izlemj pamēģināt piekļūt drauga profilam. Ar trešo reizi puisis uzmin pieejas paroli.**
   a) Puisim ir tiesības to darīt, jo viņš ir labākais draugs
   b) Šādi rīkojoties puisis pārkāpj likumu
   c) Puisis nedara neko sliktu, jo viņam nav nekādu ļaunu nolūku, bet grib tikai noskaidrot, vai draugs ir saņēmis vēstuli

3. **Puisis vēlas uzzināt draudzenes lietotājvārdu un paroli, lai varētu piekļūt viņas profilam sociālajā portālā, kad vien viņš vēlas, un piedāvā iedot arī savu paroli.**
   a) Meitene var uzticēties savam draugam un atklāt paroli
   b) Meitene nekādā gadījumā nedrīkst atklāt paroli
   c) Meitene var atklāt paroli un, ja būs nepieciešams, to nomainīs

4. **Puisis dodas ceļojumā kopā ar savu labāko draugu un sarunas gaitā atklāj savas sociālā portāla paroles.**
   a) Puisim pēc ceļojuma jāaizsūta draugam vēstule, kurā lūdz nevienam neizpaust šīs paroles
   b) Puisim jānomaina paroles, lai draugs nevarētu uzminēt
   c) Puisim nekas nav jādara, jo uzticas savam draugam

5. **Jana, izmantojot segvārdu, interneta forumā mēdz dalīties pieredzē ar citiem lietotājiem par saviem noslēpumiem un privātām lietām, jo tā viņa iegūst noderīgus padomus, kā rīkoties dažādās situācijās. Apgalvojums: neviens neuzzinās viņas īsto vārdu.**
   a) Pareizi
   b) Nepareizi

6. **Sērfojot internetā, tu nejauši atver lapu, kuras saturs tev šķiet nepatīkams un bērniem nepiemērots. Kā tu rīkosies?**
   a) Papētīšu lapu rūpīgāk, jo varbūt lapā ir arī kaut kas vērtīgs
   b) Aizvēršu lapu, cerot, ka to vairs nekad neredzēšu
   c) Informēšu par to kādu pieaugušo, rakstīšu portālam *www.drossinternets.lv* vai zvanīšu bērnu un jauniešu uzticības tālrunim 116111

7. **Mājaslapā, kurā ir dažādas datorspēles, nepieciešams reģistrēties, norādot privātu informāciju. Kā tu rīkosies?**
   a) Reģistrēšos un norādīšu visu, ko prasa, jo nekas jau nenotiks
   b) Pirms reģistrēšanās konsultēšos ar saviem vecākiem vai citiem pieaugušajiem
   c) Nereģistrēšos un meklēšu tādu mājaslapu, kurā ir jānorāda visa privātā informācija par personu

8. **Tu vēlies izveidot pēc iespējas drošāku profilu kādā sociālajā tīklā. Kā to izdarīsi? (Iespējamas vairākas pareizās atbildes.)**
   a) Izvēlēšos pēc iespējas drošāku paroli un neatklāšu to nevienam
   b) Pievienošu pēc iespējas vairāk fotogrāfiju un pasūtīšu profila skatījuma statistiku, lai var sekot līdzi, kas ir apskatījies manu profilu un fotogrāfijas

c) Apstiprinot kādu par draugu, vispirms pārliecināšos, vai cilvēks reālajā dzīvē ir pazīstams
d) Izveidošu viltus profilu un, to izmantojot, apskatīšos tos cilvēkus, kas skatījušies manu īsto profilu

9. Tavs labākais draugs vēlas apmainīties ar sociālā portāla parolēm. Kā tu rīkosies?
a) Piekritīšu, jo tas nav nekas slikts, ja es zināšu viņa paroli un viņš manējo
b) Nepiekritīšu, jo mana parole nav jāzina nevienam
c) Piekritīšu, jo parole nav nekas slēpjams, turklāt vairāki draugi jau zina manu paroli

10. Tu uzzini, ka kāds tavs klases biedrs internetā tiek emocionāli pazemots. Kā tu rīkosies?
a) Nedarīšu neko, jo tas mani neinteresē
b) Ieteikšu klases biedram vērsties internetā pret pāridarītājiem un palīdzēšu viņam to darīt
c) Pajautāšu klases biedram, vai viņš jau ir lūdzis vecāku vai skolotāju palīdzību, ja nē – ieteikšu viņam to darīt

11. Tu vēlies ievietot fotogrāfijas savā sociālā portāla albumā. Kas tev ir jāpārdomā pirms to dari? (Iespējamas vairākas pareizās atbildes.)
a) Vai fotogrāfijas neatklāj pārāk daudz personiskas informācijas
b) Vai fotogrāfijām ir kāds slēptais ziņojums
c) Vai tu vēlētos, lai fotogrāfijas varētu redzēt pēc gada, diviem vai pieciem
d) Vai ievietotās fotogrāfijas tevi padarīs pietiekami populāru

12. Kas, tavuprāt, ir pozitīvais, izmantojot sociālos portālus? (Iespējamas vairākas pareizās atbildes.)
a) Tā ir lieliska vieta, kur paust savus talantus un atklāt radošo personību
b) Tā ir vieta, kur uzzināt jaunumus par draugiem un paziņām, kurus nesatiek ikdienā
c) Citi cilvēki var izķēmot jebkura sociālā portāla lietotāja galerijas fotogrāfijas
d) Informāciju, ko ievieto, var ieraudzīt ne tikai draugi, bet arī sveši cilvēki

13. Kas, tavuprāt, ir negatīvais, izmantojot sociālos portālus? (Iespējamas vairākas pareizās atbildes.)
a) Tā ir vieta, kur uzzināt jaunumus par draugiem un paziņām, kurus nesatiek ikdienā
b) Informāciju, ko ievieto, var ieraudzīt ne tikai draugi, bet arī sveši cilvēki
c) Tā ir vieta, kur iegūt jaunus draugus
d) Tā ir vide, kurā viegli kādu emocionāli pazemot

14. Iedomājies, ka šāda fotogrāfija un informācija ir publicēta kādā no sociālajiem portāliem!



Vārds, uzvārds: Agija Žagariņa
Vecums: 13 gadi
Adrese: Sēņu iela 3–6, Gudriķi
Skola: Gudriķu vidusskola
Tālr.: 43456789

Kas no minētās informācijas, tavuprāt, nedrīkstētu būt pieejams visiem? (Iespējamas vairākas pareizās atbildes.)

a) Vārds, uzvārds: Agija Žagariņa
b) Vecums: 13 gadi
c) Adrese: Sēņu iela 3–6, Gudriķi
d) Skola: Gudriķu vidusskola
e) Tālr.: 43456789

15. Iedomājies, ka uz tavu e-pasta kastīti ir atsūtīts e-pasts!

Sveiki!

Apsveicam! Organizācija „Starptautiskā eiromiljona loterija" vēlas Jūs informēt, ka 2010. gada tiešsaistes starptautiskajā e-pastu programmā esat laimējis (-usi) vienu miljonu eiro. Jūsu e-pasta adreses reģistrācijas numurs ir 7511-08978-ESP. Lai saņemtu papildu paskaidrojumus un pieprasītu savu laimestu, lūdzu, sazinieties ar mums, izmantojot e-pasta adresi *eurromillions5500@aol.es* vai tālr. 0034-634-136-054. Visi laimesti ir jāpieprasa ne vēlāk kā 14 dienu laikā. Vēlreiz apsveicam!

Organizācijas „Starptautiskā eiromiljona loterija" vadītājs Marks Polo

Kā tu rīkosies? (Iespējamas vairākas pareizās atbildes.)

a) Parādīšu vecākiem
b) Aizsūtīšu atbildes vēstuli
c) Izdzēsīšu
d) Neko nedarīšu

16. Kāda informācija par tevi internetā ir uzskatāma par konfidenciālu? (Iespējamas vairākas pareizās atbildes.)

a) Mans mobilā telefona numurs
b) Mans vārds un uzvārds
c) Skola, kurā mācos
d) Mana mājdzīvnieka vārds
e) Mana e-pasta adrese
f) Mana fotogrāfija
g) Mans vecums
h) Mana matu krāsa
i) Mana dzīvesvietas adrese
j) Manu vecāku nodarbošanās
k) Mans personas kods

17. Tu uzzini, ka kāds klases biedrs joka pēc sūta draudu īsziņas citam klases biedram, kurš ir patiešām nobijies. Kā tu rīkosies?

a) Pasmiešos par izdevušos joku un palīdzēšu izdomāt jaunu veidu, kā vēl izsmiet klases biedru
b) Izliekšos, ka neko nezinu
c) Parunāšos ar cietušo klases biedru un iesaistīšu pieaugušos, jo par draudu izteikšanu citai personai var saukt pie atbildības

18. Lietojot kredītkarti internetā, var:

a) inficēt datoru ar vīrusu
b) iegūt konfidenciālu informāciju
c) kļūt par krāpšanas upuri
d) inficēt kredītkarti ar vīrusu

19. Kurš likums Latvijā aizsargā jebkuras personas privātos datus?

a) Fizisko personu datu aizsardzības likums
b) Izglītības likums
c) Autortiesību likums
d) Tāda likuma nav

20. Datubāzēs glabājamie konfidenciālie, ļoti personīgie dati par cilvēku NAV

a) iestādē strādājošo cilvēku vārdu un uzvārdu saraksts
b) informācija par etnisko izcelsmi (tautību)
c) informācija par reliģisko pārliecību
d) informācija par veselības stāvokli

21. Kurš no apgalvojumiem par paroles izvēli ir pareizs?

a) Laba parole satur nesakarīgu burtu un ciparu virkni
b) Ja tas ir nepieciešams, savu paroli var izpaust citiem cilvēkiem
c) Tā kā paroli neviens nezina, to ilgi var atstāt nemainītu
d) Parolē ieteicams izmantot sava mājdzīvnieka vārdu

22. Tev piezvana kāds cilvēks un lūdz iedot tava sociālā portāla paroli. Kā tu rīkosies?

a) Atteikšu
b) Pateikšu, bet nākamajā dienā to nomainīšu
c) Uzrakstīšu uz lapiņas un nosūtīšu pa pastu
d) Nosūtīšu pa e-pastu

23. Kā vislabāk var aizsargāties pret datorvīrusiem?

a) Instalēt un lietot pretvīrusu programmu
b) Nelietot e-pastu
c) Glabāt datnes zibatmiņā
d) Lietot paroles

24. Autortiesību likums aizsargā oriģināldarbus

a) tikko kā tie parādījušies taustāmā formā
b) tikai tad, ja tie attiecas uz izglītību
c) idejas rašanās brīdī
d) ja tie ir vairāk nekā 10 000 eksemplāros

25. Programmatūras kopijas citiem drīkst veidot, ja

a) to atļauj licencēšanas noteikumi
b) to nevar atļauties nopirkt
c) ir nepieciešams darbam
d) grib ar to iepazīties

26. Tu lieto savu profilu kādā no sociālajiem tīkliem (piemēram, *draugiem.lv, face.lv, one.lv*), pievieno fotogrāfijas, skaties citu profilu albumus un regulāri komunicē ar draugiem un paziņām. Kurās situācijās tu informētu kādu pieaugušo, portāla administrāciju, portālu *www.drossinternets.lv* vai zvanītu bērnu un jauniešu uzticības tālrunim 116111? (Iespējamas vairākas pareizās atbildes.)

a) Par draugu uzaicina persona, kuru es nepazīstu reālajā dzīvē
b) Sāku saņemt aizvainojošas ziņas un draudu vēstules
c) Manā albumā kāds draugs ievieto fotogrāfijas, kuras man nepatīk
d) Mani uzrunā kāds fotogrāfs, kas izsaka komplimentus un aicina uz privātu fotosesiju, apgalvojot, ka vēlas veidot skaistus mākslas foto

27. Tu internetā meklē noderīgu un interesantu informāciju, spēles, attēlus un videoklipus. Kurās

situācijās tev vajadzētu informēt kādu pieaugušo, portālu *www.drossinternets.lv* vai zvanīt bērnu un jauniešu uzticības tālrunim 116111?

a) Pamanu nejaukus komentāru par slavenību, kura man ļoti patīk
b) Pamanu reklāmu ar aicinājumu spēlēt datorspēles
c) Pamanu psihotropo un apreibinošo vielu reklāmu un informāciju, kur šīs vielas var iegādāties
d) Pamanu sludinājumu, kurā piedāvāts iegādāties kucēnus

28. Tiešās saziņas programmā (*Skype*, MSN u.c.) tu no nezināma cilvēka saņem uzaicinājumu: „Sveiki! Draudzēsimies?". Kā tu rīkosies?

a) Pievienošu savam kontaktu sarakstam un uzsākšu saraksti
b) Pievienošu savam kontaktu sarakstam, bet neiesaistīšos sarakstē ar svešinieku
c) Bloķēšu vai ignorēšu šīs personas profilu, jo nepazīstu
d) Nedarīšu neko

29. Kā tu domā, vai ir droši uzsākt videočatu ar personu, kuru tu nepazīsti reālajā dzīvē? (Iespējamas vairākas atbildes.)

a) Jā, nekas slikts nevar notikt
b) Jā, bet tikai nerādot savu seju
c) Nē, jo šis cilvēks var ierakstīt videočatu un ievietot to internetā publiskai apskatei
d) Nē, jo pastāv risks, ka šis cilvēks var parādīt kaut ko nepatīkamu

30. Izmantojot mobilo telefonu, tavi klases biedri nofilmē tevi neērtā situācijā. Pēc tam šo video ievieto internetā un raksta pazemojošus komentārus. Kā tu rīkosies?

a) Nedarīšu neko
b) Rakstīšu komentārus
c) Pastāstīšu labākajam draugam vai draudzenei, lūdzot, lai nevienam nestāsta
d) Pastāstīšu kādam pieaugušajam un lūgšu palīdzību

Testa pareizās atbildes

Testa jautājumi 2009./2010. mācību gadā bija daļa no diagnosticējošā darba mācību priekšmetā „Sociālās zinības" 6.klasēm.

1. b	11. a un c	21. a
2. b	12. a, b un d	22. a
3. b	13. b un d	23. a
4. b	14. c un d	24. a
5. b	15. a, c un d	25. a
6. c	16. a, i, j un k	26. b un d
7. b	17. c	27. c
8. a un c	18. c	28. c
9. b	19. a	29. c un d
10. c	20. a	30. d

UZDEVUMS: atrodi vārdus

Burtu režģī ir paslēpušies 20 vārdi, atrodi tos!

V	P	Ā	R	L	Ū	K	P	R	O	G	R	A	M	M	A	L
K	F	G	T	Y	H	N	A	E	R	O	T	U	N	M	V	K
L	A	E	B	N	U	I	P	A	R	O	L	E	T	G	Ī	J
A	V	T	R	N	J	K	P	U	O	G	L	S	E	T	R	H
V	A	T	R	K	O	Z	R	C	T	L	E	A	N	B	U	G
I	F	D	R	O	Š	S	I	N	T	E	R	N	E	T	S	F
A	N	A	E	M	A	H	V	R	A	I	T	S	T	T	S	D
T	A	T	W	E	D	K	Ā	V	O	Č	A	T	S	R	W	S
Ū	H	O	D	N	S	I	T	C	K	B	T	H	A	E	S	A
R	A	R	I	T	C	A	U	Z	Q	P	R	O	F	I	L	S
A	I	S	M	Ā	V	L	M	B	J	O	L	P	E	L	E	W
K	A	T	U	R	E	B	S	R	T	Y	U	I	O	P	R	E
U	G	U	N	S	M	Ū	R	I	S	A	N	K	F	V	M	R
A	S	D	F	G	H	M	L	L	P	C	H	M	O	F	O	T
V	E	A	F	T	G	S	K	K	Ē	V	Y	J	R	G	N	Y
H	J	K	L	M	N	B	J	U	L	B	T	H	U	T	I	U
V	Ē	S	T	U	L	E	T	H	E	N	R	T	M	H	T	I
N	B	F	T	H	N	M	S	M	S	P	E	R	S	U	O	O
M	K	U	T	Ī	M	E	K	L	I	S	D	E	F	I	R	P
P	E	-	P	A	S	T	S	N	B	V	C	X	Z	O	S	M

PĀRLŪKPROGRAMMA	DATORS	DROŠSINTERNETS	FORUMS
GOOGLE	PELE	KOMENTĀRS	VĒSTULE
KLAVIATŪRA	PRIVĀTUMS	UGUNSMŪRIS	TĪMEKLIS
VĪRUSS	ALBŪMS	PAROLE	MONITORS
ČATS	SPĒLES	PROFILS	E-PASTS

Burtu režģa atmin̄ējums

V	P	Ā	R	L	Ū	K	P	R	O	G	R	A	M	M	A	L
K	F	G	T	Y	H	N	A	E	R	O	T	U	N	M	V	K
L	A	E	B	N	U	I	P	A	R	O	L	E	T	G	Ī	J
A	V	T	R	N	J	K	P	U	O	G	L	S	E	T	R	H
V	A	T	R	K	O	Z	R	C	T	L	E	A	N	B	U	G
I	F	D	R	O	Š	S	I	N	T	E	R	N	E	T	S	F
A	N	A	E	M	A	H	V	R	A	I	T	S	T	T	S	D
T	A	T	W	E	D	K	Ā	V	O	Č	A	T	S	R	W	S
Ū	H	O	D	N	S	I	T	C	K	B	T	H	A	E	S	A
R	A	R	I	T	C	A	U	Z	Q	P	R	O	F	I	L	S
A	I	S	M	Ā	V	L	M	B	J	O	L	P	E	L	E	W
K	A	T	U	R	E	B	S	R	T	Y	U	I	O	P	R	E
U	G	U	N	S	M	Ū	R	I	S	A	N	K	F	V	M	R
A	S	D	F	G	H	M	L	L	P	C	H	M	O	F	O	T
V	E	A	F	T	G	S	K	K	Ē	V	Y	J	R	G	N	Y
H	J	K	L	M	N	B	J	U	L	B	T	H	U	T	I	U
V	Ē	S	T	U	L	E	T	H	E	N	R	T	M	H	T	I
N	B	F	T	H	N	M	S	M	S	P	E	R	S	U	O	O
M	K	U	T	Ī	M	E	K	L	I	S	D	E	F	I	R	P
P	E	-	P	A	S	T	S	N	B	V	C	X	Z	O	S	M